

BİREYSEL BAŞVURUDA DÜŞME KARARLARI

DISMISSAL JUDGEMENTS IN INDIVIDUAL APPLICATION

Araştırma Makalesi

Servet ALYANAK*

Hamdi Kaan BAŞBUĞ**

ÖZ

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne entegrasyon arzusunun başlangıcından bu yana insan hakları alanında yaşanan birçok önemli gelişmenin yanı sıra, Türkiye'deki en önemli gelişmelerden birisi 2012 yılı sonundan itibaren geçerli olan Anayasa Mahkemesine bireysel başvurudur. Bireysel başvuru, bireylerin kamu otoritesi tarafından hak ihlaline uğradıkları iddiasıyla son çare olarak başvurdukları bir haktır. Ancak hak ihlali iddiasıyla yapılan bireysel başvurularda, belirli nedenler gereğince başvurunun düşmesi kararı verilebilir. Makale, bu kararlara ilişkin mevzuatı ve AİHM ile AYM uygulamalarını yorumlamaktadır. Düşme kararlarının sonuçları ve bu kararların verilmesi durumunda yargılama giderleri konusundaki bazı farklı yorumların olduğu göz önünde bulundurularak makalede bu konular da analiz edilmiştir. Bazı ayrıksı durumların mevcudiyeti nedeniyle her ne kadar düşme kararları içerisinde görülse de "başvurucunun ölümü hali" de makalenin sonunda ayrıca açıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Anayasa Mahkemesi, Bireysel Başvuru, Düşme Kararları, Başvurucunun Ölümü, Feragat Etme

ABSTRACT

Several significant developments in the field of human rights have occurred since Turkey expressed its desire to integrate with the European Union. Among these, one of the most noteworthy is the introduction

DOI: 10.32957/hacettepehdf.1360583

Makale Geliş Tarihi: 14.09.2023

Makale Kabul Tarihi: 27.10.2023

* Doç. Dr. Türkiye Adalet Akademisi

E-posta: seralyanak06@gmail.com

ORCID: 0000-0003-4092-9984

** Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi

E-posta: kaanbasbug99@gmail.com

ORCID: 0009-0004-7506-5957

Bu makale Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Araştırma ve Yayın Etiği kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır.

of the individual application to the Constitutional Court, which became effective in late 2012. The individual application is a right exercised by individuals as a last resort, asserting that their rights have been violated by a public authority. However, individual applications claiming rights violations may face dismissal for various reasons.

This article aims to interpret the legislation and practices of both the European Court of Human Rights and the Constitutional Court concerning dismissal judgments. The article delves into issues such as the consequences of dismissal judgments and the trial costs associated with these decisions. Additionally, the essay addresses the “case of the applicant's death,” considered among the dismissal decisions due to its exceptional circumstances, which are further explained at the end of the article.

Keywords: Constitutional Court, Individual Application, Dismissal Judgements, Death of the Applicant, Waiving

EXTENDED SUMMARY

Individuals may face violations of their rights because public authorities fail to fulfill their obligations properly. In such cases, individuals resort to legal remedies to protect their rights, which are safeguarded by general principles of law, against the violations they have experienced. To address these rights violations, individuals employ special mechanisms against public authorities under constitutional or international law.

In line with the European Convention on Human Rights (ECHR), of which Turkey is a party, individuals may request the European Court of Human Rights (ECtHR) to halt the alleged rights violation committed by a public authority. This right, exercised through international law, is defined as an individual application and is regulated in Articles 34 et seq of the ECHR.

In this context, the ECHR issues various decisions, one of which is the "strike out" decision. The ECtHR can decide to remove an application from its list of cases at any stage of the proceedings in accordance with Article 37 of the ECHR. If a Contracting Party notifies the Registrar of its intention not to proceed with the case and the other concerned Party or Parties agree to such discontinuance, the ECtHR may strike the application out of the Court's list. If a friendly settlement occurs under Article 39 of the ECHR, the application is struck out by a decision. A strike-out decision can also be made upon the death of the applicant.

According to Article 37(1)(a) of the ECHR, if a Contracting Party or an individual applicant fails to pursue the application, the ECtHR may strike the application out. The ECtHR may continue to examine the application in cases requiring human rights consideration, even if there are grounds for striking out the individual application. If an application has been struck out under Article 37 of the ECHR, the ECtHR may restore it to its list if exceptional circumstances justify it.

An individual application can be described as an exceptional and subsidiary remedy exercised after individuals have exhausted other remedies when their fundamental rights are violated due to the actions or neglect of public authorities. The individual application to the Turkish Constitutional Court is a new legal remedy introduced into the Turkish legal system, distinct from existing administrative and judicial remedies.

The Turkish Constitutional Court may issue various decisions in individual applications, including the decision to strike out the application. Strike-out decisions in domestic law are not specific to constitutional judiciary alone. Therefore, gaps in individual application proceedings are filled by applying relevant provisions of civil procedural law by analogy. However, it would be appropriate to codify certain provisions (such as the re-registration provision in ECHR Article 37/2) into Turkish domestic law to regulate the individual application procedure.

In our domestic law, strike-out decisions are based on various grounds. While some are aimed at the applicant's wish to pursue, others are based on reasons beyond the wish to pursue. In some cases, the perception that the applicant abandoned the case may be erroneous. Therefore, instead of requesting a reapplication against the strike-out decision, it would be more appropriate to establish a normative regulation, allowing the individual to assert their right, as in Article 37/2 of the ECHR, to protect their constitutional rights.

There is no unity in the legal norms regulated in the legislation concerning strike-out grounds. Turkish Law No. 6216 (the Law on the Establishment and Rules of Procedure of the Constitutional Court) mentions a strike-out decision when an applicant notifies the Court of its intention not to proceed with the application. The Internal Regulation of the Constitutional Court has expanded the grounds for strike-out decisions by adding other reasons. According to Article 80 of the Internal Regulation of the Constitutional Court, strike decisions may be given at all stages of the trial in various circumstances. Still, the grounds for the strike-out decision need to be stated in Law No. 6216 provisions instead of the Internal Regulation of the Constitutional Court for legal clarity and the hierarchy of norms.

GİRİŞ

Bireyler, kamu gücü tarafından yerine getirilmesi gereken yükümlülüklerin uygun bir şekilde kullandırılmaması sonucunda hak ihlaliyle karşılaşabilir. Bu durumda bireyler, uğramış olduğu hak ihlali karşısında kamu gücüne karşı anayasal veya uluslararası hukukla korunan ya da hukukun genel ilkelerinin sonucu olan haklarının korunması ve uğramış olduğu ihlale karşı ilgili ihlalin ortadan kaldırılması için bazı yollara başvurabilir.

Türkiye'nin de taraf olduğu Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) uyarınca birey, kamu otoritesinin meydana getirdiğini iddia ettiği hak ihlalinin, uluslararası hukuk aracılığıyla sona erdirilmesini, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM)'nden isteyebilir. Bireysel başvuru olarak nitelenen bu yol, AİHS md. 34 vd. maddelerinde düzenlenmiştir.

Uluslararası hukukta karşılığı bulunan bireysel başvuru yolu, ülkemizde de mevcuttur. Anayasa Mahkemesi (AYM)'nin görevlerinin düzenlendiği 148. maddede, bireysel başvuruların karara bağlanması da AYM'nin görevleri arasında sayılmıştır. Bireysel başvuru ise, 3. fıkra da şu şekilde belirtilmiştir: *“Herkes, Anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurabilir.”*

Anayasada belirtilen bu yolun, 2004 Anayasa değişikliğindeki md. 90/5 hükmüyle temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası anlaşmaların kanundan üstün tutulması düzenlemesinin koruyucu mekanizması olduğu ve 2010 Anayasa değişikliğiyle getirilen bu mekanizmanın 23/09/2012 tarihi itibarıyla kamu gücü kullanan kişi veya kurumların sebep olduğu hak ihlallerine karşı kişisel bir şikâyet aracı olması sonucunda, Anayasa yargısının türlerinden birisini oluşturduğu görülmüştür.

6216 sayılı “Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun” un md. 45 vd. hükümlerinde bireysel başvurunun kanuni esasları düzenlenerek 46. maddede belirtilen kişilerin, Anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinin yanı sıra, AİHS ve Türkiye'nin taraf olduğu ek protokoller kapsamındaki herhangi bir hak ve özgürlüğün kamu gücü tarafından ihlal edildiği iddiasıyla AYM'ye başvurabileceği belirtilmiştir.

Yapılan incelemeler sonucunda AYM, çeşitli kararlar vermektedir. AYM'nin verebileceği kararlardan bir tanesi de “düşme kararı”dır. Düşme kararı, 6216 s. Kanun md. 50/5'te düzenlenerek sadece feragat halinde verilebilecek bir karar olarak nitelendirilmiştir.

Ancak düşme kararları bununla sınırlı tutulmamıştır. 12/07/2012 tarihli ve 28351 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü (İçtüzük) md. 80 uyarınca, incelemenin her aşamasında bölüm veya komisyonlarca maddede sayılan hallerin varlığı durumunda düşme kararı verilebilecektir. Bu haller kısaca: başvurudan feragat, başvuruyu takipsiz bırakma, başvuruda iddia edilen ihlalin ve sonuçların ortadan kalkması ve başvuru incelemesini haklı kılan bir nedenin görülmemesidir. Bugüne kadar 386 adet düşme kararı verdiği görülen AYM’nin¹, bazı kararlarda Kanun veya İçtüzükte açıkça düzenlenmeyen konuları da gerekçe gösterdiği görülmüştür.

Çalışmada öncelikle AİHS’deki durum ve AİHM’in temel yaklaşımı aktararak düşme kararlarına dair hukuki düzenlemelere yer verilecektir. Sonrasında iç hukukta düzenlenen düşme kararları incelenecektir. Son olarak, düşme kararları içerisinde açıkça belirtilmemekle birlikte düşme kararına konu edilen “başvurucunun ölümü” konusu açıklanmaya çalışılacaktır.

I. Düşme Kararı Hakkındaki Düzenlemeler

A. AİHM’de Durum

1. Yasal Düzenlemeler

AİHS’de konuya yönelik temel düzenleme, md. 37’de belirtilen “kayıttan düşürme” halidir. Hükme göre, başvurunun her aşamasında şu hallerin tespitinde başvuru kayıttan düşürülür:

- Başvurucunun davasını takip etmemesi,
- Başvuruya konu ihtilafın çözümlenmesi,
- *“Mahkeme’nin saptadığı herhangi bir nedenden başvurunun incelenmesinin sürdürülmesini haklı kılan bir nedenin”* görülmemesi.

¹ ‘Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası’ <<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/Ara?Sonuc%5B%5D=5&KararBulteni=1>> erişim tarihi 13.09.2023.

Buna karşılık, madde uyarınca doğrudan düşme kararı verilemez. Mahkemenin “Sözleşme ve protokolleri ile güvence altına alınan insan haklarına saygının gerekli kıldığı hallerde” başvuruyu incelemeye devam edilebilir² (md. 37/1).

AİHS md. 37’ye bir ayrıntı, AİHM İçtüzüğünde düzenlenmiştir. İçtüzük md. 43/2 uyarınca, Daire (“Chamber”) önüne gelen dosyalarda Mahkeme, başvuruçunun Yazı İşleri Müdürüne davadan çekilme niyetinde olduğunu bildirmesi ve davayla ilgili olan diğer taraf veya tarafların çekilmeyi kabul etmesi halinde, düşme kararı verilebilecektir³.

AİHM’in düşme kararı vereceği haller bununla sınırlı değildir. AİHM, md. 37/1-c (*Mahkeme’nin saptadığı herhangi bir nedenden başvurunun incelenmesinin sürdürülmesini haklı kılan bir nedenin olmaması*) kapsamında verilmekle birlikte, başkaca maddelerde hüküm altına alınan düzenlemeler mevcuttur.

Bunlardan ilki, md. 39’da düzenlenen “dostane çözüm”dür⁴. Maddenin 3. fıkrasına göre Mahkeme, tarafların dostane çözüme varması halinde başvuruyu kayıttan düşürür. Karar, dostane çözümün icrasını denetleyecek olan Bakanlar Komitesine iletilir (md. 39/4; Mahkeme İçtüzüğü md. 43/3).

İkincisi, Mahkeme İçtüzüğü md. 62/A’da düzenlenen “tek taraflı bildirim”dir. Buna göre, usulünce yapılan dostane çözüm teklifinin başvuruçudan tarafından reddedilmesi halinde sözleşmecinin tarafın, ihlale dair tazminat ve gerekli tedbirleri almayı taahhüt eden

² “Aslında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi nezdindeki bireysel başvurunun sadece Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ne aykırılığın tespitinden ileriye gidememesine rağmen, bu hali ile dahi, ulusal ve uluslararası alanda objektif bir hukuki koruma sağlamak ve ulusal hakların gelişmesine hizmet etmektedir.” “...Bu bağlamda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi nezdindeki bireysel başvurunun davacı tarafından geri çekilmesine rağmen, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi gerektiğinde bireysel başvuru hakkında resen de karara verebilir ve böylece genel menfaatlerin sağlanmasına da hizmet eder.” Bartholomäus Regenhart, ‘Federal Almanya’da Bireysel Başvurunun Anlamı ve İşlevi İkinci Bölüm’ Hamide Özden Özkaya Ferendeci (çev) (2017) 23(3) Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi (Prof. Dr. Bülent Tahiroğlu’na Armağan) 533, 542.

³ Başvuruçunun feragati beyanı, Sözleşmecinin Devlet veya Devletlerin katılmaları halinde sonuç doğurur. Ergin Ergül, *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Uygulaması* (2. Baskı, Yargı Yayınevi 2004) 74-75; Buna, “davanın kütükten silinmesi” de denir. Feyyaz Gölcüklü ve A. Şeref Gözübüyük, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması* (1. Baskı, Turhan Kitabevi 1994) 137; İfade özgürlüğüne yönelik ihlal iddiasına dair başvurudaki başvuruçunun davadan çekilme talebinin Belçika Hükümetinin ve Komisyon’un çekilme talebini uygun bulunmasıyla verilen düşme kararı için bkz. *De Becker v. Belgium*, B. No: 214/5 (ECHR, 27.03.1962).

⁴ Dostane çözüm, AİHM’e yapılan bir başvurunun her aşamasında taraflarla iletişime geçilerek taraflar arası anlaşmayı sağlamak üzerine kurulmuş, gizli yürütülen bir alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemidir.

açık bir bildiriyle başvurunun düşürülmesine dair talepte bulunabileceği, Mahkemenin, sunulan bildirideki koşulları (AİHS ve protokolleriyle korunan insan haklarına saygı ilkesinin kapsamında) uygun bulunması halinde başvurunun devam iradesi fark etmeksizin başvurunun kayıttan düşülmesine karar verilir.

Görüldüğü üzere, çeşitli hallerde başvuru kayıttan düşürülebilmektedir. Başvurunun kayıttan düşürülmesi halinde yargılama giderleri, İktüzük md. 43/4 uyarınca mahkemenin takdirine bırakılmıştır; masrafların ödenmesine hükmedildiği takdirde Daire Başkanı, bu kararı Bakanlar Komitesine göndermelidir. Aynı zamanda, Mahkemece önceden verilmiş olunan tedbir kararları da başvurunun kayıttan düşürülmesi halinde kendiliğinden sona erer⁵.

AİHM nezdinde yapılan bir dostane çözümün veya tek taraflı bildirim, iç hukukta da sonuçları olabilir. Bu durumların, ceza muhakemesi açısından sonuçları 5271 s. Ceza Muhakemesi Kanununda düzenlenmiş olup talep halinde, md. 172/3'te kovuşturmayaya yer olmadığına dair karara yönelik AİHM'in dostane çözüm veya tek taraflı bildirim sonucunda düşme kararı vermesi halinde AİHM'de verilen kararın kesinleşmesinden itibaren 3 ay içinde yeniden soruşturma açılır; md. 311/1-f hükmü uyarınca ceza hükmüne yönelik yapılan AİHM başvurusunda dostane çözüm veya tek taraflı bildirim sonucunda düşme kararı verilmesi halinde davanın, kararın kesinleştiği tarihten bir yıl içinde "hükümlü lehine olarak yargılamanın yenilenmesi yoluyla tekrar" görülür⁶.

Dostane çözümün veya tek taraflı bildirim iç hukuktaki bir diğer sonucu, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu (İYUK) md. 53/1-i'de düzenlenmiştir. Buna göre, AİHM'e yapılan başvuru hakkında dostane çözüm veya tek taraflı bildirim yapılması sonucunda düşme kararı verilmesi halinde, AİHM kararının kesinleşmesinden itibaren bir yıl içinde yargılamanın yenilenmesi talep edilebilir (İYUK md. 53/3).

⁵ Hakkında sınır dışı kararı verilen başvurunun Sözleşmenin 3. maddesine yönelik ihlal iddiasında bulunduğu bir başvuruda AİHM, sınır dışına yönelik Mahkeme İktüzüğü md. 39 uyarınca "geçici tedbir" kararı vermiş, sonrasında başvurucuya daimî oturma izni verilmesiyle ihlale konu olayın çözüme kavuştuğunu dikkate alarak başvurunun kayıttan düşürülmesine (Sözleşme md. 37/1 -b) ve verilen tedbir kararının uygulanmasının sona ermesine karar vermiştir. *W. H. v Sweden* (ECHR, 08.04.2015) B. No: 49341/10, para. 26-30.

⁶ Bu hal, 04.02.2003 ve sonrasında yapılan ve kesinleşen başvurular hakkında uygulanır (CMK md. 311/2).

Dostane çözümün veya tek taraflı bildirim iç hukuktaki yansımasına dair belirtilebilecek son düzenleme, 6100 s. Hukuk Muhakemeleri Kanunu (HMK) md. 375/1-i'dir. AİHM'e yapılan başvuru hakkında dostane çözüm veya tek taraflı bildirim yapılması sonucunda düşme kararı verilmesi halinde, “*AİHM kararının kesinleşmesinden itibaren üç ay ve her halde iade talebine konu olan hükmün kesinleşmesinden itibaren on yıl*” içinde yargılamanın yenilenmesi talep edilebilir (HMK md. 377/1-e).

2. AİHM Yargılamalarında Kayıttan Düşürme Kararları

AİHS md. 37/1-a'da belirtilen “başvuru sahibinin davasını takip etme”ye yönelik niyetinin olmaması iki şekilde mümkün olabilir. Birinci ihtimalde başvuru, başvurudan feragat etmiştir. “Özgürlük ve güvenlik hakkı” ve “özel ve aile hayatına saygı hakkı” kapsamında yapılan bir başvuruda, başvuru sahibinin feragat talebi, davalı Devletin ve Mahkemenin feragati onaylamasıyla kayıttan düşmüştür⁷.

İkinci ihtimal, başvuru sahibinin başvurusunu takipsiz bırakması halidir. Adil yargılanma hakkının (AİHS md. 6) ihlal edildiğine yönelik yapılan bir başvuruda Mahkeme, başvuru sahibinin süresi içinde esasa ve diğer usullere ilişkin görüşlerini bildirmemesinin, davayı takip etme iradesinin yokluğu anlamına geleceğini belirtmiş ve başvuruyu kayıttan düşürmüştür⁸. Mahkeme, başvuru sahibinin başvurusunu yargılamanın son aşamasına kadar takip etmesini beklemektedir; aksi durumda başvuru hakkında kayıttan düşürme kararı verilmektedir⁹.

Takip iradesi, bazı durumlarda uygun şekilde yansıtılamayabilir. Bu durumda başvuru sahibine bir yorum yapmak gerekir. Keza, başvuru sahibinin takip etme isteğinin belirsiz olmasına rağmen “*Sözleşme ve protokolleri ile güvence altına alınan insan haklarına saygının gerekli olduğu hallerde*” Mahkeme, başvuruyu incelemeye devam

⁷ *Sabure Malik v. United Kingdom*, B. No: 32968/11 (ECHR, 30.06.2016) para 10.

⁸ *Bendžius v. Latvia*, B. No: 67506/01, (ECHR, 28.06.2006) para. 11-12.

⁹ *V.M. and others v. Belgium*, B. No: 60125/11 (ECHR, 17.11.2016) para. 32-41. Kararda, başvuru sahibi ve temsilci arasındaki temasın, yargılama süreci boyunca sürdürülmesi (para. 35) gerektiği ve başvuru sahiplerinin temsilcilerinin Mahkeme önündeki tüm yargılama boyunca kendilerini temsil etme yetkisine sahip olmasının, tek başına başvurunun incelenmesinin sürdürülmesini haklı çıkarmayacağı (para 37) vurgulanmıştır.

edebilir (md. 37/1). *N.D. and N.T. v. Spain* kararında AİHM, başvurucuların adreslerinin belirsizliği karşısında, temsilcileriyle yapılmış yazışmalarda başvuru talebi ve telefon üzerinden iletişime geçilebilecek durumda olmalarını, takip iradesi açısından uygun bulmuştur. Ayrıca, AİHS md. 37’de düzenlenen insan haklarına saygıya ilişkin özel koşullar nedeniyle başvuruyu incelemeye devam etmiştir¹⁰.

Bir diğer kayıttan düşürme hali, ihtilafın çözümlenmesidir (AİHS md. 37/1-b). AİHM, başvurucunun iradesine gerek duymayarak ilgili hak ihlali iddialarına yönelik etkin bir çözüm ortaya konulmasını yeterli bulur¹¹. Hakkında sınır dışı kararı verilen ve bu nedenle işkence yasağının (AİHS md. 3) ihlaline ilişkin yapılan bir başvuruda AİHM, verilen sınır dışı kararının kaldırılması nedeniyle başvurucunun sınır dışı edilme riskinin ortadan kalkmasını, başvuru konusu ihtilafın çözülmesi adına yeterli görerek başvuruyu kayıttan düşürmüştür¹².

Bir başka kayıttan düşürülme hali, “*Mahkeme’nin saptadığı herhangi bir başka gerekçeden ötürü, başvurunun incelenmesinin sürdürülmesini haklı kılan bir neden*” görülmemesidir (AİHS md. 37/1-c). Hükmün yorumu, yargısal içtihatlarla bırakılmıştır.

Bir kararında AİHM, geniş bir takdir yetkisine sahip olduğunu ve her davanın özel koşullarına dikkat edilmesi gerektiğini belirterek bu kapsamda verilebilecek kararları şu şekilde örneklemiştir¹³:

- Davalı Hükümetin tek taraflı beyanı,
- Başvurucuyla Sözleşmeci Tarafın anlaşmaya vararak ihlal iddiasına yönelik tatmin edici bir çözüme varılmasıyla mağdurluk statüsünün kaybedilmesi,

¹⁰ *N.D. and N.T. v. İspanya*, B. No: 8697/15 (ECHR, 13.02.2020) para. 69-79.

¹¹ *Pisano v. İtalya*, B. No: 36732/97 (ECHR, 24.10.2002) para. 42. Mahkeme, uyuşmazlığın çözülmesi ve başvurucunun artık nesnel bir gerekçesi kalmadığı sonucuna varmak için, uyuşmazlığın çözümlenerek başvurucunun şikayetçi olduğu koşulların geçerliliğinin son bulması ve bu koşullar nedeniyle Sözleşme ve ek protokollerle korunan haklara yönelik olası ihlallerin giderilmesinin gerekli olduğunu belirtmiştir.

¹² *M.E. v. Sweden* B. No: 71398/12 (ECHR, 08.04.2015) tarihli karar para. 32-38.

¹³ *Association SOS Attentats and De Boëry v. France*, B. No: 76642/01 (ECHR, 04.10.2006) para 37.

- Başvurucunun başvuru incelemesi sürdüğü sırada ölmesi ve mirasçılarının veya yakın akrabalarının yargılamaya devam etmek istediklerini belirtmemesi veya meşru menfaatlerinin olmayışı,
- Başvurucunun veya başvuru vekilinin özensizliği ve AİHM İçtüzüğüne aykırı davranışlar.

Görüldüğü üzere Mahkeme, bu hüküm özelinde çeşitli kararlar verebilmektedir. Aşağıda, bu kapsamda verilen kararlar kısaca incelenecektir.

AİHM'in incelemeyi sürdürmekte haklı neden görmediği bir durum, başvuru veya vekilinin özensiz davranışları veya Mahkeme İçtüzüğüne aykırı tutumlardır. Bu kararlar, kısaca şu şekildedir: Mahkeme İçtüzüğü (md. 36/2 ve 36/4-a) uyarınca avukatın gerekli olduğu başvurularda başvuru vekilinin bir avukat atamaması¹⁴; başvuruda başvuru vekilinin ileri sürdüğü iddialara yönelik gereken özeni göstermemesi¹⁵; kabul edilebilir bulunan başvurunun, başvuru vekilinin bizzat tebliğ edilmesinden sonra başvuru vekilinin süresi içinde yanıt vermemesi ve başvuru vekilinin da gerekli özeni göstermemesi¹⁶.

Burada, başvuru vekilinin özensizliğine dair bir parantez açmak gerekir. Başvuru vekilinin, başvuruya yönelik özen yükümlülüğünü yerine getirmemesi sonucunda başvuru vekilinin konudan habersiz olması ve başvuru hakkının düştüğünü sonradan öğrenmesi ihtimali karşısında AİHM, vekilin özensiz tutumu karşısında başvuru vekilinin gerekli özeni göstermesi halinde kayıttan düşürülen başvurunun tekrar kayda alınabileceğini belirtmektedir¹⁷. Benzer durum, başvuru vekilinin başvuru

¹⁴ *Grimaylo v. Ukraine*, B. No: 69364/01 (ECHR, 07.02.2006).

¹⁵ *Hun v. Turkey*, B. No: 5142/04 (ECHR, 10.11.2005).

¹⁶ *Falkovych v. Ukraine*, B. No: 64200/00, (ECHR, 04.10.2005) para. 9-12.

¹⁷ Olayda başvuru, başvuru sürecinde başvuru durumuna dair avukatından bilgi almak istediğini, ancak avukatının yasal sürece yönelik yalnızca temel bilgilendirme yaptığını ve sürecin zaman alabileceğini belirttiğini, ayrıca avukatın kendisine bilgi vermeden çalıştığı bürodan ayrıldığını, bu esnada kendisinin de cezaevinde olması nedeniyle başvuruyu sağlıklı bir şekilde takip edemediğini, tahliye edildikten sonra da başlarda özel hayatıyla ilgilenmek zorunda kaldığını ve durumdan yeni haberdar olduğunu belirterek düşürülen başvurunun tekrar kayda alınmasını talep etmiştir. Mahkeme, kayıttan düşme kararının dayandığı olguların hatalı olması halinde başvurunun yeniden kayda alınabileceğini vurgulamakla birlikte, başvuru konusu olayda başvuru vekilinin başvuruya yönelik takip edememe durumunu yeterince açıklayamaması nedeniyle talebi reddetmiştir. *Schneider v. Germany* B. No: 44842/98 (ECHR, 14.10.2004).

sırasında öldüğün sonradan anlaşılması halinde düşürülmüş olunan başvurular yönünden de geçerlidir¹⁸. Mahkemenin tutumu, başvurucunun temel haklarının korunumunu yönünden son derece isabetlidir.

Tarafların yapılan başvurudan sonra (dostane çözüm dışında bir usulle) anlaşmaları halinde AİHM, mağdurluk statüsünün sona erdiğini ve incelemenin devam edilmesinin gerekli olmadığını belirterek başvurunun kayıttan düşürülmesine karar verebilmektedir. *La Rosa and Alba v. Italy* kararında AİHM, başvurucuların başvuru sonrası haksız kamulaştırma yapıldığı düşünülen taşınmaz üzerine kamuyla bir tutarda anlaşmasını, iddia edilen ihlalin mağduru olmaktan çıkması anlamına geldiğini belirtilerek başvuruyu kayıttan düşürmüştür¹⁹.

Buna karşılık AİHM, bazı kararlarında mağdurluk statüsünün kaybedilmesinde AİHS md. 37/1-b (ihtilafın çözümlenmesi) uyarınca düşme kararı vermektedir. *Ohlen v. Denmark* kararında AİHM, kabul edilebilirlik kararından sonra sorunun ulusal düzeyde çözüme kavuştuğunu ve bu nedenle mağdurluk statüsünün kaybedildiğini belirterek başvuruyu kayıttan düşürmüştür²⁰. Yine *Shevanova v. Latvia* kararında AİHM, başvurucunun sınır dışı edilmesine yönelik işlemler hakkındaki iddialarının kabul edilebilir bulunmasından sonra taraf devletin başvuruya konu durumun olası etkilerinin giderilmesine yönelik çaba gösterdiğini ve söz konusu mağduriyeti ortadan kaldırdığını, dolayısıyla ihtilafın çözümlendiğini ve bu nedenle başvurunun kayıttan düşürülmesi gerektiğini (AİHS md. 37/1-b) ifade etmiştir²¹.

Görüldüğü üzere, mağdurluk statüsünün kaybı halinde kayıttan düşürme kararının verilmesinde farklı içtihatlar bulunmaktadır. Bu iki tipteki kararları birbirinden ayırmak

¹⁸ Başvuru konusu olayda Mahkeme, başvurucu vekilinin Mahkemece gönderilen yazılara cevap vermemesinin, başvurunun takip edilmesine yönelik iradenin yokluğu şeklinde yorumlandığını ve buna dayanılarak başvurunun kayıttan düşürülmesine karar verildiğini, ancak başvurucunun yapmış olduğu bir bildirimle vekilinin başvuru aşamasında vefat ettiğini (ki vefat tarihi Mahkemenin gönderdiği ilk yazıdan dört gün sonradır), kendisinin bunu sonradan öğrendiğini ve hemen yeni bir vekil atayarak Mahkemeyi bilgilendirdiğini, Mahkemenin önceden yapmış olduğu bildirimlerden haberdar olmadığını belirttiğini, bu nedenle başvurunun tekrardan kayda alınmasına karar verildiğini belirtmiştir. *M. v. Italy* B. No: 13549/88 (ECHR, 25.02.1991).

¹⁹ *La Rosa and Alba v. Italy* B. No: 58274/00 (ECHR, 28.06.2005) para. 20-27.

²⁰ *Ohlen v. Denmark*, B. No: 63214/00, (ECHR, 24.02.2005) para 25-38.

²¹ *Shevanova v. Latvia*, B. No: 58822/00, (ECHR, 07.12.2007) para 44-51.

güç olsa da temel ayırımın, mağdurluk statüsünün sona ermesindeki usule yönelik olduğu söylenebilir. Yukarıda belirtilen *Shevanova v. Latvia* kararında başvuru öncesi duruma aynen dönülmesi (eski hale getirme) söz konusuysen, *La Rosa and Alba v. Italy* kararında tarafların ihtilaf üzerine bir anlaşmaya vardıkları görülmektedir. Dolayısıyla bu iki kararın ayırımı, ihlale konu edilen olayın sona erme şekline göre değerlendirilmelidir.

AİHM'in kayıttan düşürme kararı verdiği bir başka hal, tarafların “dostane çözüme” varmalarıdır. Tarafların dostane çözüme varmaları halinde Mahkeme, “*olayların ve kabul edilen çözümün kısa bir özeti ile sınırlı bir kararla*” başvuruyu kayıttan düşürür (AİHS md. 39/3). Bu usulde taraflar, genellikle bir tazminat üzerinde anlaşmaktadır. Örneğin AİHM, uzun süren tutukluluk haline dair yapılan bir başvuruda, tarafların tazminat ödenmesi konusunda anlaşarak “dostane çözüme” vardıklarını belirterek başvurunun kayıttan düşürülmesine karar vermiştir²².

AİHM, tarafların dostane çözüme varmasına karşın Hükümetin gerekli özeni göstermediği ve başvuru sahiplerinin zor durumda kalması nedeniyle başvuruyu yeniden kayda alabilir (md. 37/2)²³. Buna karşılık, dostane çözüme varan tarafların, anlaşmadan sonra içeriğe yönelik olmayan teknik usullerde değişiklik yapmaları halinde başvuru tekrar kayda alınmayabilir²⁴.

AİHM'in başvuruyu incelemeye yönelik haklı bir neden kalmayarak düşme kararı verebileceği (md. 37/1-c) bir diğer hal, “tek taraflı bildirim” dir. *Akman v. Turkey* kararında AİHM, Türk Hükümetinin başvuru sahipleriyle dostane çözüme varamaması sonrasında Hükümetin tek taraflı çözümüne yönelik bildirimde bulunmasını incelemiş, inceleme sonucunda bildirimde belirtilen koşullara yönelik yükümlülükler ve başvuru sahiplerine ödenecek tazminat dikkate alınarak başvurunun incelemesinin devam edilmesine gerek olmadığına kanaat getirerek başvuru sahiplerinin karşı iradesine rağmen,

²² *Mikulski v. Poland*, B. No: 27914/95, (ECHR, 06.06.2000), para 20-23.

²³ Dostane çözüme varılmasına karşın, Hükümetin gerekli özeni göstermemesi nedeniyle başvurunun yeniden kayda alınmasına dair bkz. *Katic v. Serbia*, B. No: 13920/04 (ECHR, 07.07.2009).

²⁴ Anlaşılan ücretin, anlaşmadaki tutardan farklı para cinsiyle (rayiç bedelle) ödenmesi, örnek olarak verilebilir. Volkan Aslan, ‘Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Dostane Çözüm Yolu’ (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi 2013), 117-118.

başvuruyu kayıttan düşürmüştür²⁵. Tek taraflı bildirimde AİHM, geçmişteki başvurularla benzerliğin olması ve verilen kararlar sonrası Hükümetin aldığı önlemlerin somut başvurudaki etkisini, Sözleşme ihlaline yönelik ikrarın varlığını ve ihlalin giderilmesine yönelik taahhütleri dikkate alarak başvuruyu incelemeye devam edebilir²⁶.

AİHM'in başvurunun incelenmesinin sürdürülmesini haklı kılan bir neden görmediği son hal, "başvurucunun (mağdurun) ölümü" dür. AİHM'in bu konudaki tutumuna makalenin son bölümünde yer verilmiştir.

B. Türk Anayasa Yargısında Durum

1. İlgili Mevzuat ve Düşme Kararının Sonuçları

Türk anayasa yargısında düşme, 6216 s. Kanun md. 50/5'te uyarınca feragat halinde verilebilen bir karar türüdür. Kanunda sadece feragat halinde düşme kararı verileceğinin belirtilmesine karşın, AYM İçtüzüğünde düşme halleri genişletilmiştir.

Bölümler veya komisyonlarca yargılamanın her aşamasında başvurucunun başvurudan açıkça feragati veya başvurusunu takipsiz bırakması, başvuruya konu ihlalin ve sonuçlarının ortadan kalkması ve bölümler ya da komisyonlarca saptanan başkaca bir nedene dayanılarak başvurunun incelenmesinin sürdürülmesini haklı kılan bir nedenin görülmemesi, başvuruyu düşürür (İçtüzük md. 80/1). Buna karşılık, "*Anayasanın uygulanması ve yorumlanması veya temel hakların kapsamının ve sınırlarının belirlenmesi ya da insan haklarına saygının gerekli kıldığı hâllerde*" başvurunun incelenmesine devam edilir (İçtüzük md. 80/2). Böylelikle hukuk devleti çerçevesinde bireylerin haklarının her koşulda korunması güdüsü, AYM tarafından md. 80/2'nin yoluyla etkin bir şekilde genişletilebilir.

²⁵ *Akman v. Turkey*, B. No: 37453/97 (ECHR, 26.06.2001). Bu karar, tek taraflı bildirimle davanın kayıttan düşürüldüğü ilk vakadır. Aslan (n 24) 125.

²⁶ Mahkeme, sayılan bu ölçütleri sınırlı bir sayıda belirtmemiş, somut olaya göre değerlendirme yapılmasına işaret etmiştir. *Tahsin Acar v. Turkey*, B. No: 26307/95 (ECHR, 05.06.2006) para 76-86. Tek taraflı bildirimle yönelik hususların incelendiği detaylar yönünden bkz. Aslan (n 24) 127-131.

Başvuruda verilen düşme kararının İçtüzük md. 80/1'deki herhangi bir nedene dayanması yeterlidir; birden fazla nedene dayandırılarak düşme kararı da verilebilir²⁷. Başvuruda tedbir kararının verilmesi, başvurunun kabul edilebilirliği veya esası hakkında herhangi bir yargıyı içermediğinden tedbir kararı verildikten sonra başvuru hakkında ihlal olmadığına veya başvurunun düşmesine karar verilebilir²⁸. Düşme kararıyla, önceden verilmiş tedbir kararı da kendiliğinden kalkar (İçtüzük md. 73/4)²⁹.

Her ihlal iddiası, kendi içinde değerlendirilir. İhlal iddiasında bulunan bir başvuruda düşme kararı verilmesi, diğer ihlal iddialarına dair kabul edilebilirlik ve esas incelemesini engellemez. Birden fazla hakka yönelik yapılmış bir başvuruda AYM, bazı haklar yönünden (işkence ve kötü muamele, yasağı, kişi hürriyeti ve güvenliği hakkı, etkili başvuru hakkı ile ayrımcılık yasağı) “*başvurunun, incelenmesinin sürdürülmesini haklı kılan bir neden görülmemesi*” nedeniyle düşme kararı verirken, bir kısım hakka (gözetiminde tercüman yardımından faydalanma hakkı, düşünce ve kanaat hürriyeti ile siyasi faaliyette bulunma hakkı) ilişkin iddiaları inceleyerek başvuruyu kabul edilemez bulmuştur³⁰.

Birden fazla başvuru bulduğu başvurularda, her başvuru kendi içinde değerlendirilir. AYM bir kararında, bireysel başvuruda bulunan mağdurlardan *Hatice Yıldırım*'ın ölmesi ve mirasçılarının başvuruyu takip etmemesi nedeniyle bireysel başvurunun düşmesine karar verirken, diğer başvuru sahiplerinden bazılarının makul sürede

²⁷ AYM, *Mehmet Girasun ve Ömer Elçi başvurusu*, B. No. 2015/15266, 17.06.2021. Başvurucuların başvuruyu takipsiz bıraktığının anlaşılması ve başvurunun incelenmesinin sürdürülmesini haklı kılan bir sebep görülmemesi nedeniyle düşme kararı verilmiştir.

²⁸ “*Hatta pratikte kabul edilebilirlik incelemesinin de esasa ilişkin inceleme ile birlikte bölüm tarafından yapılması yönünde karar alınarak dosyalar bölüme gönderildiğinden bölüm önce tedbir kararı verip, ardında kabul edilemezlik kararı da verebilir.*” Gonca Erol ‘Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuruda ‘Tedbir’ (2017) (130) Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 55, 85.

²⁹ Başvurucunun feragati ve buna bağlı olarak verilen tedbir kararının, başvurunun düşmesi sonucunda kalkmasına ilişkin olarak bkz. AYM, *Zamow Muhammed başvurusu*, B. No: 2017/19685, 05.07.2017; başvuru sahibinin başvuruyu takipsiz bıraktığının anlaşılmasına ilişkin olarak bkz. AYM, *Yasin Almuhammed Almusa başvurusu*, B. No: 2019/33823, 14.04.2022; başvuruya konu ihlalin ve sonuçlarının ortadan kalkmasına ilişkin olarak bkz. AYM, *I.B. ve M.B. başvurusu* B. No: 2017/38699, 07.09.2021 para 16-19; başvurunun incelenmesinin sürdürülmesini haklı kılan nedenin bulunmamasına ilişkin olarak bkz. AYM, *Atiyah Abed Khaleefah Khaleefah başvurusu* B. No: 2019/11426, 23.02.2022.

³⁰ AYM, *Süleyman Demir başvurusu*, B. No. 2014/7307, 26.10.2016 para. A, B.

yargılanma haklarının ihlaline dair iddialarını kabul edilebilir bularak ihlal kararı vermiştir³¹.

2. Düzenlemelerin Yorumlanması

İçtüzük, Kanunda olmayan düşme hallerini de hükme almıştır. Kanunun, md. 48/5 hükmündeki “*kabul edilebilirlik şartları ve incelenmesinin usul ve esasları ile ilgili diğer hususlar İçtüzükle düzenlenir*” ifadesi nedeniyle İçtüzük düzenlemesinin hukuka uygun görülebileceğine karşı³², düzenleme normlar hiyerarşisi açısından tartışmalıdır. Kanun hükmünde sadece feragat halinde düşme kararı verileceği, AYM’nin İçtüzük hükümlerine dayanarak yetkilerini yetkisiz şekilde genişlettiği ve bunun hatalı olduğu savunulmaktadır³³. Gerçekten, düzenlemelerin kanunla yapılması, normlar hiyerarşisi gereği daha isabetli olurdu.

6216 s. Kanun md. 50/5’teki “*düşme kararı verilir*” ifadesi, emredici bir dil olarak anlaşılabilirdiğinden, hukuk devleti yapısı ve başvuruya konu edilebilen güvencelerin insan haklarına saygının gerekliliği halinde incelenebileceği dikkate alındığında hatalıdır. İfade, İçtüzük hükmündeki gibi “*verilebilir*” şeklinde düzeltilmelidir³⁴.

İçtüzükte, Bölümler veya Komisyonlarca düşme kararı verilebileceği düzenlenmekle birlikte, İçtüzük md. 25/d hükmünde Genel Kurulun görevleri arasında bireysel başvuruların karara bağlanmasının da sayılması ve md. 28/3’teki Bölümlerin dosyayı Genel Kurul önüne götürmesine yönelik düzenlemeler uyarınca, Genel Kurulun

³¹ AYM, *Derviş Değer ve diğerleri başvurusu*, B. No. 2014/16428, 06.04.2017.

³² Tolga Şirin, *Bireysel Başvuru Usul Hukuku, Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru (Anayasa Şikâyeti) El Kitapları Serisi-7* (1. Baskı, Avrupa Konseyi Program Ofisi 2012) 286.

³³ Görüşe göre yalnızca AYM’nin çalışma işleyişini düzenleyen İçtüzük, esasa ilişkin olan düşme kararı konusunda yetkisizdir. İlâveten, herhangi bir kritere bağlanmadan ve tamamen Mahkemenin takdirine bırakılan başvuru incelemesinin sürdürülmesini haklı kılan bir nedenin görülmemesi (md. 80/1 -ç) hali, hukuki belirsizlik ve Mahkemeye geniş bir takdir yetkisizlik sunmaktadır. Semih Bağcı, ‘Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Bireysel Başvuru Kurumunun İncelenmesi’ (Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi 2017) 68.

³⁴ Berkan Hamdemir, *Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru* (2. Baskı, Seçkin Yayıncılık 2018) 367.

da bireysel başvuru incelemesi yapabilmemesinin mümkün olduğu ve dolayısıyla düşme kararı verebileceği kabul edilmektedir³⁵.

Düşme kararının sonucunda başvuru harcı ve yargılama giderlerinin hangi tarafa yükletileceği konusunda 6216 s. Kanunda ve İçtüzükte bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu nedenle konu, Kanunun md. 49/7 atfı gereği HMK md. 326'ya göre belirlenebilir. Buna göre yargılama gideri, aleyhine hüküm verilen taraftan alınır. Bu kişiler, birden fazlaysa giderler paylaşılır veya giderlerden müteselsilen sorumlu tutulur (md. 326/3). AYM uygulaması da bu yöndedir³⁶.

AYM verdiği iki düşme kararında, disiplin cezasına hükmetmiştir. *S.Ö. başvurusunda* AYM, başvurusunun başvuruyla ilgili koşullarda herhangi bir değişiklik meydana geldiğinde bildirme yükümlülüğünü (İçtüzük md. 59/4) ihlal ettiğini, dolayısıyla başvurusunun mahkemeyi yanıltma amacının bulunduğunu belirterek 6216 s. Kanunun 51. maddesi uyarınca (başvuru hakkının kötüye kullanılması) disiplin cezasına karar vermiştir³⁷. *Ramazan Ay ve diğerleri başvurusunda* AYM, S.Ö. kararına atflarda bulunarak disiplin cezasına hükmetmiş ve ilgili tutarın başvuruverenlerden müştereken tahsiline karar vermiştir³⁸.

Anılan bu iki karar, hatalıdır. Bilindiği üzere usul hukukunda dava şartı olan “hukuki yarar” kavramının yokluğu, davanın usulden reddini gerektirir. Dolayısıyla

³⁵ Recep Kaplan ‘Bireysel Başvuruda Düşme Kararı’ iç Muharrem İlhan Koç ve Recep Kaplan (edr), *T.C. Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru Kabul Edilebilirlik Kriterleri Rehberi* (Anayasa Mahkemesi Yayınları 2017) 54. Buna karşılık, öğretilerdeki aksi görüşe göre, İçtüzükle böyle bir düzenlemenin getirilmesi, Anayasa ve 6216 s. Kanuna aykırılık teşkil etmektedir. Görüşe göre, Anayasa ve Kanun, AYM Genel Kurulunu yetkilendirmemiştir. Anayasa ve Kanunla verilmemiş bir yetki (devredilmez kamu hukuku organı yetkisi olan verme yetkisi), AYM tarafından kendiliğinden alınamaz; başka kurum da bu yetkiyi devredemez. Kemal Gözler, *Türk Anayasa Hukuku Dersleri*, (Düzeltilmiş ve Güncelleştirilmiş 21. Baskı, Ekin Basın Yayın Dağıtım 2017)431. Bu görüş, AYM’ye İçtüzük çıkartma yetkisinin verilmesinin, söz konusu düzenlemeyi hukuka uygun kılabilmesine dair düşüncelere de katılmayarak, İçtüzükte yalnızca mahkemenin çalışma esasları, bölüm ve komisyonların oluşumu ve iş bölümünün düzenlenebileceğini belirtmiş, bu nedenle Anayasa ve Kanunda bölümler ile Genel Kurul arasındaki yetki ve görev paylaşımına dair düzenleme bulunmaması nedeniyle söz konusu düşüncüyü, hatalı bulmuştur. Gözler (n 35) 431.

³⁶ AYM, *Mehmet Girasun ve Ömer Elçi başvurusu*, B. No. 2015/15266, 17.06.2021. Başvuruda AYM, başvuru hakkında düşme kararının sonucunda yargılama giderlerini başvuruverenler üzerinde bırakmıştır.

³⁷ AYM, *S.Ö. başvurusu*, B. No. 2013/9087, 18.09.2014 para. 26-30.

³⁸ AYM, *Ramazan Ay ve diğerleri başvurusu*, B. No. 2013/7784, 10.03.2015 para. 29-32.

dürüstlük kuralına uygun bir şekilde kullanılabilir olan bireysel başvuruda bulunma hakkının kötüye kullanılması halinde, “*hukuken korunmaya değer bir yararın bulunmadığı*” sonucuna varılarak davanın usulden reddedilmesi gerekmektedir³⁹.

Ayrıca, İçtüzük md. 83’te başvuru hakkının kötüye kullanılması halinde “*başvurunun reddedileceği*” belirtilmiştir. AYM, yeni bir norm ihdasında bulunulmayan, hukuki bir durumu açıklayan İçtüzük hükmüne aykırı tutum sergilenmiştir⁴⁰. Sonradan, bu tutumdan isabetli şekilde dönmüştür. Öğreti, gösterilen bu tutumun, hakkın kötüye kullanımı ve düşme kararına dair incelemelerin ayrıldığını, başvuru hakkının kötüye kullanılmasındaki usul yolunun düşme kararı olmadığını ve artık AYM’nin bağlantı kurmaktan kaçındığını belirtir⁴¹.

Bazı kararlarında AYM, ölüm ve mağdurluk statüsünün kaybını doğrudan düşme nedeni saymıştır. İçtüzükte açıkça düzenlenmemesine karşın Mahkeme, başvuru hakkının ölümü ve mağdurluk statüsünün kaybedilmesini İçtüzük hükümleri içinde değerlendirilmektedir. Bu gerekçelere dayalı düşme kararları, ileride bahsedilecektir.

II. Düşme Kararı Verilebilecek Haller

Türk Hukukunda düşme kararları, anayasa yargısına özgü bir kurum değildir. Başkaca kanunlarda, düşme kararına benzer düzenlemeler mevcuttur. Nitekim AYM, bazı kararlarında ilgili mevzuatlara (6216 s. Kanun md. 49/7 ve AYM İçtüzük md. 84/1 uyarınca) atıfta bulunarak başvuruları incelemektedir. Bu benzerlikler, düşme kararlarının başlıkları içerisinde konuya uygun düştüğü ölçüde açıklanmaya çalışılacaktır.

³⁹ Ali Erdem Doğanoglu, ‘Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Bireysel Başvuru Hakkının Kötüye Kullanılması Yasağı’ (2018) 67(3) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 535, 542.

⁴⁰ Doğanoglu (n 32) 542.

⁴¹ Betül Polat Goral, ‘Bireysel Başvuru Hakkının Kötüye Kullanılması Yasağı’ (2022) 28(1) Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi 256, 265-266.

A. Başvurucunun Davadan Feragat Etmesi

1. Genel Olarak

Başvurudan açıkça feragat edilmesi halinde, düşme kararı verilebilir (6216 s. Kanun md. 50/5; İçtüzük md. 80/1). 6216 s. Kanunda feragatin tanımı yapılmamıştır. Feragatin sözlük anlamı, “*hakkından kendi isteğiyle vazgeçme*”dir⁴². Kanunun md. 49/7 (ilgili usul kanunlarının kıyasen uygulanması) atfı uyarınca hukuki anlamda feragat, HMK md. 307 uyarınca “*davacının, talep sonucundan kısmen veya tamamen vazgeçmesi*”dir.

Buna benzer bir yaklaşım, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu (TCK) md. 73/4’te düzenlenmiştir. Buna göre, takibi şikâyete bağlı suçlarda kural olarak, suçtan zarar gören kişinin şikâyetinden vazgeçmesi davayı düşürür. Burada, iki olasılık söz konusudur. Birincisi, mağdurun veya suçtan zarar görenin suç nedeniyle sahip olduğu hakkı kullanmaktan vazgeçmesidir. İkinci ihtimalde, kişinin şikâyet hakkını kullandıktan sonra şikâyetini geri alması söz konusudur⁴³. Her halükârda şikâyetten vazgeçme, fiili suç olmaktan çıkamaz⁴⁴. Bu yön, “insan haklarına saygı” adına incelemeye devam edilmesi ve ihlal kararı verilmesi açısından benzerlik göstermektedir.

İçtüzükte feragatin açıkça yapılması gerektiği belirtilmekle birlikte diğer usullere dair bir açıklamada bulunulmadığı için AYM, Kanundaki atfı dikkate alarak HMK hükümlerini uygulamaktadır⁴⁵. Buna göre, feragat dilekçeyle, kayıtsız ve şartsız bir şekilde yapılmalıdır⁴⁶ (HMK md. 309/1,4). Elbette, başvuru tarafından yapılan feragatin mahkemece araştırılarak feragati gerektiren gerçek bir sebebin varlığının tespiti

⁴² ‘Türk Dil Kurumu Sözlüğü’ <<https://sozluk.gov.tr/>> erişim tarihi 13.09.2023.

⁴³ İzzet Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler* (16. Baskı, Seçkin Yayınları 2018) 944. Hükmün yorumuna dair ek tartışmalar için bkz. Mahmut Koca ve İlhan Üzülmaz, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, (12. Baskı, Seçkin Yayınları 2019) 738-739.

⁴⁴ Koca ve Üzülmaz (n 43) 701.

⁴⁵ İrfan Akkaya kararında AYM, başvuru davadan feragatini, HMK hükümlerine göre irdeleyerek düşme kararı vermiştir. AYM, *İrfan Akkaya başvurusu*, B. No. 2012/69, 12.02.2013 para. 14.

⁴⁶ Ramazan Korkmaz, ‘Medenî Usûl Hukuku Açısından Anayasa Mahkemesi’ne Bireysel Başvuru’ (Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi 2013) 168. Yazar, HMK md. 311’e atıf yaparak feragat halinde kesin hüküm gibi hukuki sonuç doğacağını ifade ederek, feragat beyanında bulunulmasıyla bireysel başvurunun sona ereceğini ifade etmiştir. Oysa feragat, İçtüzük md. 80/2’deki hususların bulunmadığı hallerde verilir; aksi halde, incelemeye devam edilecektir.

gerekmektedir⁴⁷. Başvuru harcına ilişkin olarak AYM, HMK md. 312 hükmüne atıf yaparak harcin iade edilmeyeceğini belirtmiştir⁴⁸.

2. Feragatin Uygulanabilirliği

Bireysel başvuruda feragat sonucu düşme kararının uygulanabilmesi için, karşı tarafın rızasının gerekliliğine dair kesin bir açıklama yoktur. Bu nedenle, ilgili kanunların konuya uygun düştüğü ölçüde uygulanmasıyla meselenin çözümlenmesi gerekmektedir. İlgili kanunlardan HMK md. 123'te düzenlenen davanın geri alınması usulü, ancak davalının açık rızası olması halinde mümkündür⁴⁹. Yine, TCK uyarınca (kural olarak) yargılama sırasında şikâyetten vazgeçilmesi, vazgeçmeyi kabul etmeyen sanığı etkilemez (md. 73/6)⁵⁰. Keza, idari yargıda da davacının davası üzerinde mutlak tasarruf yetkisinin bulunmadığı ve davadan feragati halinde doğrudan davanın reddine karar verilemeyeceği savunulmaktadır⁵¹.

Buna karşılık, bireysel başvuruya dair hükümlerde “feragat” ifadesinin kullanması ve AYM'nin bireysel başvurulara yönelik incelemelerde HMK'daki feragat usulüne göre değerlendirmede bulunması, bilinçli bir tercih olarak düşünülmektedir. Feragat (HMK

⁴⁷ Yeşim Çelik, ‘Türk Hukukunda Bireysel Başvuru ve Anayasa Mahkemesi Uygulaması’ (Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Üniversitesi 2015) 203.

⁴⁸ İrfan Akkaya Başvurusunda AYM, feragat nedeniyle verdiği düşme kararında HMK md. 312'yi gerekçe göstererek başvuru harcinin iade edilmeyeceğine karar verilmiştir. AYM, *İrfan Akkaya başvurusu* B. No. 2012/69, 12.02.2013 para. 18.

⁴⁹ Karşı tarafın açık rızasının gerekli olduğu bu usulde ayrıca davacı, ileride tekrar dava açma hakkının saklı tutulmaktadır. Baki Kuru, *İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı* (3. Baskı, Yetkin Yayınları 2019) 387; Ramazan Arslan, Ejder Yılmaz, Sema Taşpınar Ayvaz ve Emel Hanağası, *Medeni Usul Hukuku* (5. Baskı, Yetkin Yayınları 2019) 335; Hakan Pekcanitez, Oğuz Atalay ve Muhammet Özekes, *Medeni Usul Hukuku* (14. Baskı, Yetkin Yayınları 2013) 524. Saklı tutulan bu hakla, davalının tekrar aynı davayla karşılaşabilme ihtimali bulunduğundan, davalının bu konudaki iradesine önem verilerek açıkça rıza göstermesi aranmaktadır. Pekcanitez, Atalay ve Özekes (n 49) 524-525.

⁵⁰ Bu nedenle şikâyetten vazgeçme, ancak şüpheli veya sanığın kabulü halinde sonuç doğurabilir; aksi halde soruşturmaya/kovuşturmayaya talep üzerine devam edilir. Özgenç (n 43) 944.

⁵¹ Her ne kadar bu konu tartışmalı olsa da öğretilerdeki bir yaklaşım şu şekildedir: “Gerçekten de özellikle düzenleyici işlemlere karşı açılmış bulunan iptal davalarında, yargı organı tarafından hukuka aykırı bulunarak iptal edilen veya yürütmesi durdurulan bir normun, feragat nedeniyle hukuk düzeninin bir parçası olmaya devam etmesi kabul edilemez.” Bahtiyar Akyılmaz, Murat Sezginer ve Cemil Kaya, *Türk İdari Yargılama Hukuku* (3. Baskı, Savaş Yayınevi 2019) 620-621.

md. 307 vd.), karşı tarafın rızasına bağlı olmadan yapılan ve kesin hüküm teşkil eden bir usul işlemidir. Bu usul, usul hukukun temel kurallarından olan tasarruf ilkesinin bir tezahürü olduğundan karşı tarafın feragate onay vermesi gerekmez. Dolayısıyla AİHM İçtüzük hükümlerinden farklı olarak, başvurunun düşmesine karar verilmesi için, başvuru sahibinin feragat beyanında bulunması yeterli olup karşı tarafın (ilgili ihlalin sorumlusu olduğu belirtilen kamu kurumunun) feragate onay vermesi gerekli görülmemektedir⁵². HMK'ye göre, usulüne uygun yapılmış bir feragat halinde mahkemenin de onayına gerek olmaksızın davanın reddine karar verilmektedir (HMK md. 309/2)⁵³. Ancak AYM, bu konuda HMK usullerinden ayrılır.

Bireysel başvurunun, subjektif bir özellik olarak temel hak ve özgürlüklerin anayasa yargısı yoluyla korunmasına ek olarak, hukuk düzeninin ve anayasa hukukunun korunması yönünden objektif bir işlevi de bulunur⁵⁴. Bu işlevlerden subjektif kriterin ağır bastığı halde başvurudan feragat edilebilir; objektif kriterin baskın olduğu durumda başvurudan feragat edilemez⁵⁵. Öyle ki, subjektif hakkın başvuru sırasında “buharlaştırılması” halinde dahi ilgili ihlalin tekrarının kuvvetle muhtemel olması veya soruna dair çözümün anayasal önemi gereği başvurunun incelenmesine devam edilmelidir⁵⁶. Venedik Komisyonu da kamu menfaatinin gerekli kılındığı hallerde feragat

⁵² Başvurucunun başvurudan feragatinin incelendiği bir kararda AYM, HMK'daki feragat hükümlerine atıf yaparak başvuru sahibinin usule uygun bir feragat beyanında bulunması karşısında yalnızca İçtüzük md. 80/2 (insan haklarına saygının gerekli kıldığı haller) yönünden incelemede bulunmuş, inceleme sonucunda başvuru incelemesini sürdürmeyi gerekli bulmayarak düşme kararı vermiştir. AYM, *İrfan Akkaya başvurusu*, B. No. 2012/69, 12.02.2013.

⁵³ “*Feragatin geçerliliği için, bunun davalı ve mahkeme tarafından kabul edilmesine gerek yoktur. Çünkü davacı, davadan feragat etmekle, yalnız davasını geri almakla (m. 123) yetinmemekte, bilâkis dava konusu yapmış olduğu haktan vazgeçmektedir (feragat etmektedir).*”, “...dava konusu uyuşmazlığın feragat nedeniyle son bulduğunu tespit eden mahkemenin, davanın feragat nedeniyle reddine karar vermesi gerekir.” Kuru (n 49) 386, 388.

⁵⁴ Ece Göztepe, *Anayasa Şikâyeti* (1. Baskı, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları 1998) 18.

⁵⁵ “*Eğer subjektif işlevi ağırlık kazanırsa, tıpkı adli ya da idari davalarda olduğu gibi, dava geri alınabilecek; objektif işlev ağırlık kazanırsa, kamu davası olarak sürdürülen ceza davalarında olduğu gibi, dava geri alınamayacaktır.*” Göztepe (n 54) 18.

⁵⁶ Kim Jong Dae, ‘Anayasa Şikâyeti Sistemi: Kore Deneyimi’ (2009) 25(1) Anayasa Yargısı Dergisi 145, 149.

sonucu başvurunun düşmesine karar verilmesi yerine başvurunun incelenmesine devam edilmesini tavsiye etmiştir⁵⁷.

Mehaz Alman Hukukunda anayasa şikâyeti, asıl işlevi yönünden sübjektif hak olarak temel hakların korunması ve hayata geçirilmesi olup yurttaşlara bireysel haklarının devlete karşı korunması olanağı sunan özgül ve olağanüstü bir yargı yolu şeklinde tanımlanmıştır⁵⁸. Diğer anayasa yargılarından farklı olarak tanımlanan bu usuldeki işlevin, sadece bireysel temel haklarla (sübjektif temel hakların) korunmasıyla sınırlı olmadığı, aynı zamanda objektif anlamda anayasa hukukunun yorumlanmasına ve geliştirilmesine de hizmet etmesi nedeniyle Anayasanın korunmasına da hizmet eden bir yol olduğu ve bu objektif esasın, ayrıca devlet organları üzerinde eğitici ve önleyici bir etkisinin de bulunduğu ifade edilmiştir⁵⁹. Böylelikle bireysel başvuru, “*çift*” fonksiyonunu göstererek sadece hakların korunmasını sağlamayıp anayasa hukukunun da korunmasına hizmet etmektedir⁶⁰. Özetle Alman Hukukunda da ancak sübjektif özelliğin ağır bastığı başvurularda başvuru feragati kabul edilir; aksi durumda (objektif kriter baskınsa), başvurudan feragat kabul edilemez⁶¹.

Açıklanan bu gerekçelerle, 6216 s. Kanun md. 50/5 ve İttüzük md. 80/1-a’da düzenlenen feragatin, doğrudan sonuç doğurması anayasa şikâyetinin objektif kriteri yönüyle uyumsuz olacaktır. Aynı zamanda bu, Anayasa md. 12’de ifade edilen “*herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir*” hükmüyle de çelişmektedir. Bu çelişkiyi gideren ve objektif kriter olarak değerlendirmesi

⁵⁷ Venedik Komisyonu “Anayasa Yargısına Bireysel Erişim Çalışması”, s. 5, Paragraf 10’da kamu menfaatinin gerekli kılındığı hallerde başvurudan feragat edilmesinin başvuruyu etkilememesi gerektiğini ve davaya devam edilmesini tavsiye eder. ‘European Commission for Democracy Through Law (Venice Commission) Study on Individual Access to Constitutional Justice Adopted by The Venice Commission at Its 85th Plenary Session (Venice, 17-18 December 2010)’ <[https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=cdl-ad\(2010\)039rev-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=cdl-ad(2010)039rev-e)> erişim tarihi 13.09.2023.

⁵⁸ Rudolf Mellinghorf, ‘Federal Almanya Cumhuriyeti’nde Anayasa Şikâyeti’ (2009) 25(1) Anayasa Yargısı Dergisi 31, 33.

⁵⁹ Mellinghorf(n 58) 33.

⁶⁰ Bartholomäus Regenhardt, ‘Federal Almanya’da Bireysel Başvurunun Anlamı ve İşlevi İlk Bölüm’ İbrahim Aşık (çev) (2017) 23(3) Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi (Prof. Dr. Bülent Tahiroğlu’na Armağan) 521, 528.

⁶¹ Öykü Didem Aydın, ‘Türk Anayasa Yargısında Yeni Bir Mekanizma: Anayasa Mahkemesi’ne Bireysel Başvuru’ (2011) 15(4) Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 121, 164.

mümkün olan İçtüzük md. 80/2 uyarınca başvuru, “Anayasanın uygulanması ve yorumlanması veya temel hakların kapsamının ve sınırlarının belirlenmesi ya da insan haklarına saygının gerekli kıldığı” hallerde incelenmeye devam edilebilir⁶². Bireysel başvurunun, korunan temel hak veya özgürlüğün ihlaline yönelik bir anayasa yargısı yolu olduğu düşünüldüğünde bireyin hakkının “bireye rağmen” savunulması, devletin koruma yükümlülükleri arasında olmalıdır. Dolayısıyla İçtüzük düzenlemesi, her ne kadar şu ana değin uygulamasına rastlanılmamış olsa da isabetlidir.

Özetle başvurudan feragat, her ne kadar bireyin özgür iradesine dayalı olarak tek taraflı irade beyanıyla sona ereceği düşünülen bir yol gibi görülse de mehz hukuktaki düşünceler, AİHM uygulaması ve AYM İçtüzük md. 80/2'nin varlığı, feragatin doğrudan uygulanamayacağını (objektif kriterin de dikkate alındığını) göstermektedir. Nitekim AYM, *İrfan Akkaya başvurusunda* davadan feragat halinde doğrudan düşme kararı verilmeyeceğini, düşme kararı verilmeden önce İçtüzük md. 80/2 gereği inceleme yapılacağını vurgulamıştır⁶³.

Başvurucunun birden fazla hak ihlali iddiasında bulunduğu başvuruda, bazı haklara ilişkin feragatin başvurunun tamamını etkileyip etkilemediği tartışmalıdır. Bir görüşe göre, hakların bölünebilirliği incelenerek hakların birbirlerinden bağımsız olması halinde feragat olunan kısım hakkında düşme kararı verilip kalan kısımlar yönünden incelemeye devam edilir⁶⁴. Daha isabetli görülen karşıt görüşte ise, hakların bölünebilirliğine bakılmaksızın feragat edilen hak yönünden düşme kararı verilmesi ve diğer kısımlar hakkında incelemeye devam edilmesi gerektiği savunulmaktadır⁶⁵. Nitekim, HMK md. 309/3 uyarınca kısmen feragatin dilekçede açıkça gösterilmesi gerektiği belirtilerek kısmi

⁶² Bu sayede, İçtüzük md. 80/2 hükmüyle birlikte feragat, karşılaştırmalı hukuk ve anayasa şikayetinin objektif niteliği ile uyumlu hale gelmektedir. Tolga Şirin, *Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Bireysel Başvuru Hakkı* (1. Baskı, On İki Levha Yayınları 2015) 251.

⁶³ AYM, *İrfan Akkaya başvurusu* B. No. 2012/69, 12.02.2013 para. 17.

⁶⁴ Ancak ihlale konu edilen haklar bağlıysa o zaman feragat, bütüne yönelik sonuç doğurur ve düşme kararı verilmesi gerekir. Metin Efe, *Anayasa Mahkemesi Uygulamaları Kapsamında Bireysel Başvuruda Kabul Edilebilirlik Şartları* (1. Baskı, Seçkin Yayıncılık 2016) 104.

⁶⁵ Osman Doğru, *Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Rehberi* (1. Baskı, Legal Yayınları, 2012) 97.

feragatin uygulanabilir olduğu ifade edilmiştir. Özetle, bireysel başvuruda kısmi feragat kural olarak mümkündür⁶⁶.

Bu sonuca başka bir şekilde de ulaşılabilir. Yukarıda açıklandığı üzere, bireysel başvuru hakkında verilen düşme kararları, diğer ihlal iddiaları bakımından kabul edilebilirlik ve esas incelemesini etkilemez. Bu etkisizlik, birden fazla başvuru için aynı hak ihlaline yönelik ortak bir başvuruda bulunduğu hallerde geçerli olabileceği gibi, başvuru tarafından ihlal konusu yapılmış birden fazla hak yönünden de olabilir. Elbette bazı haklar birbirleriyle ilişkilidir; ancak her hak, kendi içerisinde ayrı bir şekilde değerlendirilmelidir. Dolayısıyla kısmi feragat, kural olarak mümkündür.

Feragate ilişkin son bir tartışma konusu, başvurudan feragat edildikten sonra başvurunun yeniden kayda alınmasıdır. HMK hükümlerine göre, feragatten rücu edilemez (dönülemez)⁶⁷. Zira davadan feragat, (maddi anlamda) kesin hüküm (md. 303) gibi sonuç doğurur ve davacı artık dava yoluna başvuramaz⁶⁸. Bu kuralın istisnası ise, md. 313 uyarınca irade bozukluğu hallerinde feragatin iptalidir⁶⁹. Dolayısıyla 6216 s. Kanun md. 49/7 atfı gereği, irade bozukluğu içinde başvurudan feragat eden başvuru, yeniden başvuruda bulunabilir.

AİHS’de Mahkemenin haklı olduğu kanısına varılan noktalarda başvurunun yeniden kayda alınmasına karar verebileceğine dair düzenleme (md. 37/2), iç hukukumuzda bulunmamaktadır. Feragatin yanılma gibi irade bozukluğuna dayanılarak yapılması, başvuru için ve hukuk devletinin varmak istediği bir sonuç olamayacağı düşünüldüğünde, AİHS md. 37/2’deki “yeniden kayda alma” hükmünün iç hukukta

⁶⁶ Korkmaz (n 46) 168.

⁶⁷ “Bu nedenle, mahkeme henüz feragat nedeniyle davanın reddine karar vermemiş olsa bile, davacı, feragatten dönemez (rücu edemez), feragati ile bağlıdır.” Kuru (n 49) 390.

⁶⁸ “Feragat nedeniyle reddedilen dava, aynı konuda, aynı taraflar arasında ve aynı dava sebebine dayanarak yeniden açılmaz; açılırsa, kesin hüküm nedeniyle reddedilir.” Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz ve Hanağası (n 49) 560.

⁶⁹ Söz konusu irade bozukluğu halleri, 6098 s. Türk Borçlar Kanunu (TBK) md. 30 vd. hükümlerinde düzenlenen “yanılma”, “korkutma” ve “aldatma” olarak ifade edilebilir.

kodifiye edilmesi, hukuk devleti anlayışına ve iç hukukun AİHS'le uyum sağlanması adına daha uygun olacaktır⁷⁰.

B. Başvurucunun Başvurusunu Takipsiz Bıraktığının Anlaşılması

1. Genel Olarak

AYM'nin düşme kararı verilebileceği ikinci hal, başvurucunun başvurusunu takipsiz bırakmasıdır. Feragatten farklı olarak burada doğrudan ve açıklanmış, bir vazgeçme iradesi bulunmamaktadır. Bu halde, başvurucunun yapması gerekli işlemleri bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde yerine getirmeyerek takibe konu başvurudan “*pasif şekilde vazgeçtiği*” düşünülür⁷¹.

Başvurucunun başvuru harcını ödemediği veya istenilen belgeleri zamanında teslim etmemesi gibi durumlarda, başvurucunun takip iradesinin yokluğu gereği kural olarak düşme kararı verilecektir. AYM'nin bu nedene dayalı bir düşme kararı vermeden önce İhtüzük md. 80/2 düzenlemesine ek olarak, kişinin şikâyet takibine yönelik iradesine karşı bir müdahalenin bulunup bulunmadığına dair inceleme yapması gerekmektedir⁷².

2. Mahkeme Kararları ve Değerlendirmeler

Başvurucunun takip iradesi, yapılan başvuru sonuçlanana kadar devam etmelidir. Kişi hakkında sınır dışı kararı verilmesi nedeniyle kötü muamele yasağının ihlal edildiği iddiasına yönelik bir başvuruda AYM, başvuru tarihinin üzerinden geçen uzun zamanı, güncel durumun belirsizliğini ve işlemlerin geçerliliklerin sürdüğüne dair tespit sorununu (başvurucu ve vekiline ulaşılamamasını) gerekçe göstererek, başvuruya yönelik bir

⁷⁰ Doğru (n 65) 97-98.

⁷¹ Öğretide takipsiz bırakma, feragatte olduğu gibi başvurucunun iradesine bağlı gelişen bir düşme nedeni olarak kabul edilmektedir. Şirin (n 32) 286.

⁷² Bu incelemede, özellikle Anayasa md. 12 özelinde kamu gücü tarafından bir müdahalenin varlığı araştırılmalıdır. Tolga Şirin, ‘Türkiye’de Anayasa Şikâyeti (İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi ve Almanya Uygulaması ile Mukayeseli Bir İnceleme)’ (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi 2013) 734.

değerlendirme yapılabilmesinin mümkün olmadığını ve başvuru davayı takipsiz bıraktığının anlaşılması sonucunda başvurunun düşmesine karar vermiştir⁷³.

Birden fazla başvuru olduğu başvurularda takipsizlik nedeniyle verilen düşme kararı, yalnızca başvuruyu takip etmediği tespit olunan kişileri kapsar. Adil yargılanma hakkının ihlaline yönelik bir başvuruda AYM, bir kısım başvuru devam etmediğinin anlaşılması sonucunda İçtüzük md. 80/1-b uyarınca düşme kararı vermiştir⁷⁴.

Başvurularında, gerekli özeni göstermeleridir. Konuya dair bir kararda AYM, başvuru harcını süresinde yatırmadığını, harcın tamamlanması için ek süre tanınmasına rağmen bir ödeme yapılmadığını ve başvuru tutumunun, başvurusunu takipsiz bırakmak anlamına geldiği belirterek başvurunun düşmesine karar vermiştir⁷⁵.

Bu özen, ihlal iddialarının gerekçelendirilerek olay ve olguların ortaya konulması, ilgili delillerin sunulmasını ve başvuru aşamasına kadar yapılmış işlemleri de kapsar. *Mehmet Girasun ve Ömer Elçi* başvurusunda AYM, başvuruların ilk derece mahkemesine karşı istinaf yoluna gitmeyip bunu Mahkeme'ye belirtmediklerini, Mahkemeye sunulan dilekçedeki hususların yeterince somutlaştırılmadığını ve başvuruların iddia ettikleri hususlara ilişkin olarak Bakanlık tarafından aleyhlerindeki kapsamlı yazıya karşı herhangi bir yanıt vermediklerini belirterek başvurunun takipsiz bırakıldığının anlaşılması sonucunda başvurunun düşmesine karar vermiştir⁷⁶.

⁷³ AYM, *Yasin Almuhammed Almusa başvurusu*, B. No. 2019/33823, 14.04.2022 para. 17-20.

⁷⁴ “Başvurular vekilinin 21/1/2014 tarihli dilekçesiyle bir kısım başvurular yönünden başvuruya devam etmediğini bildirmesi, İçtüzük ‘ün 80. maddesinin (1) numaralı fıkrasının (b) bendi kapsamında değerlendirilecek bir husus olup, İçtüzük ‘ün 80. maddesinin (2) numaralı fıkrasındaki istisnaların da söz konusu olmadığı anlaşılmalı, başvuru hakkında düşme kararı verilmesi gerekir.” AYM, *Arzu Kefesci ve diğerleri başvurusu*, B. No. 2013/9322, 08.09.2014 para 24.

⁷⁵ AYM, *Ejder Yıldırım başvurusu (2)*, B. No. 2020/36553, 06.10.2021.

⁷⁶ AYM, *Mehmet Girasun ve Ömer Elçi başvurusu*, B. No: 2015/15266, 17.06.2021. Başvuruların bakanlık görüşüne yanıt vermemesi, her ne kadar HMK’da yalnızca davalı yönünden bu durumun düzenlenmesine karşın, “inkâr” olarak düşünülebilir. Başvurucunun, ispat yükü içerisinde iddialarını somutlaştırması gerekirken yalnızca ilgili beyanları inkâr etmiş olması, başvuru üzerine düşen özeni yeterince göstermediği anlamına gelebilir. Ayrıca başvuru, başvurunun incelemesini etkileyebilecek türden durumların bildirilmemesi nedeniyle, başvuru hakkının yanıltıcı nitelikte kötüye kullanılması sonucunda başvurunun reddedilmesi şeklinde sonlandırabilirdi.

Bireysel başvuruda gösterilmesi gereken özen, başvuru temsilcileri/vekilleri açısından da geçerlidir⁷⁷. Mahkeme bir kararında, “Başvurucu vekilinin, kendisine tanınan süre içerisinde bireysel başvuru harcını tamamlamamış olması, başvuru davasını takipsiz bıraktığı anlamına gelmekte olup İçtüzük ’ün 80. maddesinin (1) numaralı fıkrasının (b) bendi gereğince düşme kararı verilmesi gerekir.” diyerek başvurunun düşmesine karar vermiştir⁷⁸.

Görüldüğü üzere Mahkeme, başvurularda tarafın özen yükümlüğüne uygun hareket etmesini beklemektedir. Başvurucu vekilinin özensizliği ihtimaline yönelik AIHM kararlarında yapılan açıklamalar aynen geçerli olmakla birlikte, AIHS’deki yeniden kayda alma hükmüne benzer bir düzenlemenin iç hukukumuzda mevcut olmaması nedeniyle bu tip bir olayda başvuru yeniden bireysel başvuruda bulunabileceği sonucuna varılmaktadır.

Buna karşılık, başvurusunu takipsiz bırakan başvurucuya, başvurusunu takip etme iradesine yönelik ikinci bir yol sunmak, inceleme konusu yapılan hakların hassasiyeti açısından uygun olacaktır. Buna yönelik olarak, AIHS md. 37/2 (başvurunun yeniden kayda alınması) hükmünün iç hukuka kodifiye edilmesi dışında iç hukuktaki bazı düzenlemelerin konu yönünden uygulanması da alternatif bir fikir olarak sunulabilir.

İlk öneri, HMK, md. 95 vd. ve CMK md. 40 vd. hükümlerinde düzenlenen eski hale getirme usulünün uygulanması olabilir. Bu usul, ilgilinin elinde olmayan bir sebeple (kusuru olmaksızın) Kanunda belirtilen süre içerisinde (veya mahkemece tanınan kesin sürede) yapması gerekli işlemleri yapamaması sonucunda hak kaybına uğramaması adına getirilmiştir⁷⁹. Eski hale getirme usulüne benzeyen ve başvuru süresinin mücbir sebep veya ağır hastalık gibi haklı nedenlerle kaçırılması halinde tanınan *onbeş günlük* ek süre

⁷⁷ Avukatların özen yükümlülüğüne dair, 1136 s. Avukatlık Kanunu md. 34, TBK md. 506/2; vasilerin özen yükümlülüğüne dair 4721 s. Türk Medeni Kanunu (TMK) md. 466 örnek olarak verilebilir.

⁷⁸ AYM, *Ahmet Öztürk başvurusu*, B. No. 2013/2714, 06.10.2015 para. 28.

⁷⁹ Ceza muhakemesinde eski hale getirme, ancak kişinin kusurunun (taksirli hal dahil) bulunmadığı hallerde mümkündür. Süre, engelin kalkmasından itibaren yedi gündür. Veli Özer Özbek, Koray Doğan ve Pınar Bacaksız, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (13. Baskı, Seçkin Yayınları 2020) 145-148. Medeni yargılamada ise, elde olmayan haklı ve objektif bir durumun varlığı ve başka bir hukuki yola başvuru imkânsız olması gerekmektedir. Süre, engelin kalkmasından itibaren iki haftadır. Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz ve Hanağası (n 49) 179.

(İçtüzük md. 64/2), getirilecek hukuki düzenlemeyle düşme kararlarına yönelik olarak uygulanabilir.

Bir başka öneri, HMK md. 150 üzerinden yapılabilir. Hüküm uyarınca, mahkemenin davayı sürdürebilmesi için gerekli olan taraf iradeleri, zımni bir şekilde ortadan kalktığından mahkemenin esas hakkında hüküm vermesi mümkün olamamakta ve dava dosyasının işlemde kaldırılmasına karar verilmektedir⁸⁰. Dosyanın işlemde kaldırılmasından itibaren bir ay içinde yenileme başvurusunda bulunulursa harç alınmadan eski dava aynen devam eder; üç ay içinde yenileme talebinde bulunulmazsa dava açılmamış sayılır (md. 150/4). Dosyanın işlemde kaldırılması sonrası davanın yenilenmesi, en fazla iki kez yapılabilir (md. 150/6).

Bireysel başvuru usulüne uygun olabileceği düşünülen bu düzenlemeyle, başvurucuya en azından 1 aylık süre içinde, bir defaya mahsus başvuruyu yenileme hakkı tanınarak ikinci bir yolun sağlanması, anayasal bir hakkın korunması adına, daha uygun olacaktır. Elbette İçtüzük md. 80/2 düzenlemesi mevcuttur; ancak HMK'daki gibi bir düzenleme sayesinde başvurunun devamını başvuru sağlayabilecektir.

C. İhlalin ve Sonuçlarının Ortadan Kalkmış Olması

1. Mahkemenin Tutumu

Düşme kararına konu olabilecek üçüncü hal, ihlalin ve sonuçlarının ortadan kalkmış olmasıdır. Burada kamu gücü tarafından meydana getirilmiş olunan ihlalin ve sonuçlarının, bireysel başvuru sırasında sona ermesi (ihlalden önceki eski hale getirilmesi) söz konusudur. Çeşitli olaylarda bu gerekçeye dayanılarak düşme kararları verildiği görülmektedir. Bu gerekçede, başvuru iradesi önemli değildir; mahkemece ileri sürülen ihlalin sonuçlarının giderilmiş olduğunun tespiti yeterlidir⁸¹.

⁸⁰ Pekcanitez, Atalay ve Özekes (n 49) 610.

⁸¹ Çelik (n 47) 204.

Öğretide, kamu gücünün oluşturduğu ihlalin ve sonuçlarının yargısal ve yargısal olmayan organlarca ortadan kaldırılması üzerinden bir ayırım yapılmıştır⁸². Kabul edilen bu ayırmda, yargısal ihlal olarak değerlendirilen ve md. 80/1-c (ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması) kapsamında görülen bazı kararlar, AYM tarafından md. 80/1-ç (başvurunun incelenmesinin sürdürülmesini haklı kılan bir neden görülmemesi) içinde görülmüştür. Bunun sebebi, iki fıkra hükmünün benzer gerekçelerle sonuçlar doğurabilmesidir. Örneğin öğretilerdeki bir düşünceye göre, Yargıtay tarafından kanun yararına bozma kararının verilmesi, yargısal ihlalin ortadan kaldırılması olarak değerlendirilirken⁸³, AYM bu durumu, “*başvurunun incelenmesinin sürdürülmesini haklı kılan bir nedenin görülmemesine*” dayandırmıştır⁸⁴. AYM’nin ç bendini daha genel ve AİHM sistematığına benzer bir şekilde ele aldığı söylemek mümkündür. Dolayısıyla, AYM sistematığına uygun olması adına burada sadece ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması nedeniyle verilen düşme kararları (md. 80/1-c) belirtilecektir.

Yargı organlarının işlemlerine göre ihlalin ve sonuçların kaldırılmasına ilişkin düşme kararlarına örnek verilecek olunursa:

Bir AYM kararında başvuru hakkının ihlali olarak gösterdiği İdare Mahkemesi kararlarının, açılan hüküm uyumsuzluğu davası sonucunda Uyuşmazlık Mahkemesi kararıyla kaldırılması ve Asliye Ticaret Mahkemesi kararının benimsenmesine karar verilmesiyle ihlal ve sonuçlarının ortadan kalktığı görülmüş ve başvurunun düşmesine karar verilmiştir⁸⁵.

Bir başka AYM kararında, ifade özgürlüğünün ihlal iddiasına dair başvurudan sonra Yargıtay tarafından verilen kanun yararına bozma kararının ihlal ve sonuçları ortadan kaldırdığı gerekçesiyle düşme kararı verilmiştir⁸⁶.

AYM bir kararında, adil yargılanma hakkının ihlaline karşı yapılmış başvurudan sonra yargılamanın yenilenmesinin kararı verilmesi ve başvuru taleplerinin

⁸² Şirin (n 32) 288.

⁸³ Şirin (n 32) 288.

⁸⁴ AYM, *H. L. başvurusu*, B. No: 2013/66, 16.05.2013.

⁸⁵ AYM, *Mehmet Emin Bülbül başvurusu*, B. No. 2014/4463, 16.06.2016 para. 46-48.

⁸⁶ AYM, *Serdar Somuncu başvurusu*, B. No. 2014/7775, 09.03.2017 para. 14-16; 19-21.

karşılanması nedeniyle md. 80/1-c uyarınca düşme kararı vermiştir⁸⁷. Ancak başka bir kararında AYM, başvurudan sonra yargılamanın yenilenmesine karar verilmesi sonucunda “*başvuru yollarının tüketilmemesi*” nedeniyle başvurunun kabul edilemez olduğuna karar vermiştir⁸⁸. Bireysel başvuru yapıldıktan sonra yargılamanın yenilenmesine karar verilmesi halinde düşme kararının verilmesi, hukuki mantık açısından daha isabetli olacaktır⁸⁹.

Yargısal olmayan organlarca yapılan ihlalin ve sonuçlarının ortadan kalkmasıyla verilen örnek düşme kararları şu şekildedir:

- İdare aleyhine ilamsız icra takibi başlatan ancak alacağını tahsil edemeyen mağdurun, başvuru incelemesi sırasında takip konusu alacağın kendisine ödendiğini bildirmesi nedeniyle başvurunun düşmesi⁹⁰;
- Avukatın duruşma salonundaki ifadeleri hakkında disiplin soruşturması açılmasına dair İdare Mahkemesi kararına karşı, ifade özgürlüğü ihlaline ilişkin başvurunun, TBB tarafından verilen disiplin cezası verilmesine yer olmadığı kararı nedeniyle md. 80/1-c uyarınca başvurunun düşmesi⁹¹;
- Yer sağlayıcı siteye erişim engeli kararının anayasal hakları ihlal ettiğine yönelik yapılan başvuruda, inceleme sırasında erişim engelinin

⁸⁷ AYM, *Ayşe Çelik ve Cafer Çelik başvurusu*, B. No. 2014/19993, 25.07.2017 para. 30-32.

⁸⁸ “... ‘yargılamanın yenilenmesi’ yolu her ne kadar bir olağanüstü kanun yolu olarak düzenlenmiş ise de, Mahkemece bu talebin kabul edilmesi halinde duruşmanın açılarak, yargılama sonucunda yeni bir hükmün verilmesi ve bu hükme karşı kanun yollarına başvurulması imkânının bulunduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bu süreçte, adil yargılanma ile ilgili hak ihlalleri iddialarının öncelikle derece mahkemelerince incelenmesinin beklenilmesi Anayasa Mahkemesinin ikincil nitelikteki rolüne uygun olacaktır.” *Aziz Yıldırım (3) başvurusu* B. No: 2014/1957, 23.07.2014 para. 57-58.

⁸⁹ Anayasa md. 148/3’te bireysel başvuruda bulunulabilmesi için *olağan kanun yollarının tüketilmesi* gerektiği ifade edilmişken, AYM tartışmalı bir yaklaşım göstermiştir. Eleştiriler için bkz. Mehmet Sinan Altunç, ‘Yargılamanın Yenilenmesi Muhakemesinin Bireysel Başvuru Bakımından Ortaya Çıkardığı Hukuki Meseleler’ (2017) (30) 199, 210-211.

⁹⁰ Kamu malının haczedilmezliği nedeniyle mülkiyet ve adil yargılanma hakkının ihlaline ilişkin olarak yapılan başvuru, başvurucuya ilgili tutarın ödenmesi sonucunda düşmesine karar verilmiştir. AYM, *Babadağlar Gıda Tem. Nak. Oto. İnş. Turz. Taah. San. ve Tic. Ltd. Şti. başvurusu*, B. No.2013/8525, 09.09.2015 para. 24.

⁹¹ AYM, *Yücel Sayman başvurusu*, B. No.2014/6497, 08.06.2017 para. 21.

kaldırılarak siteye erişimin açılması ve ihlal ve sonuçlarının ortadan kalkmasıyla verilen düşme kararı⁹²;

- Hükümlü olarak cezaevinde bulunan başvuruçunun uzun yol yapamayacağına dair raporu olan annesinin ziyaretlerinde sorun yaşandığı ve bu nedenle annesinin yaşadığı şehre nakil isteğinin reddedilmesi üzerine aile hayatına saygı hakkının ihlal edildiğine dair başvurunun, başvuruçunun annesine yakın bir yere nakledilmesi sonucu md. 80/1-c uyarınca düşme kararı verilmesi⁹³.

Bazen, başvuruçuya bir tazminat ödenmesiyle ihlal ve sonuç ortadan kalkabilir. Başvuruçudan açılmış olunan davanın makul süre içinde sonuçlandırılmadığı gerekçesiyle adil yargılanma hakkının ihlal edildiğine dair başvuru, Adalet Bakanlığı İnsan Hakları Komisyonu Başkanlığı tarafından başvuruçuya lehine tazminat ödenmesiyle, AYM ihlalin ve sonuçların ortadan kalkmış olduğu gerekçesiyle başvuru hakkında düşme kararı verilmiştir⁹⁴. Bu karar, AİHS düzenlemelerinde ve AİHM yargılamalarında yer bulan dostane çözüm sonucunda ilgili kamu kurumunun ihlali başvuruçunun zararını giderilmesi amacıyla belli edimlerde bulunmasıyla düşme kararı verilmesi mantığındadır⁹⁵. Nitekim AYM, tarafların AİHM önünde dostane çözüme varmalarını da düşme nedeni olarak dikkate almaktadır⁹⁶. Buna karşılık, AİHM yaklaşımdan farklı olarak tazmin amacı, incelemeyi sona erdiren bir sebep olarak değil, ihlali ve sonucu ortadan kaldıran bir neden olarak görülmüştür.

2. Mağdurluk Statüsünün Kaybı

Bilindiği üzere, bireysel başvuruda bulunan kişinin “mağdur” sıfatına sahip olması gerekmektedir. Mağdur olmayan bir kişinin bireysel başvuruda bulunması halinde “kişi bakımından yetkisizlik” uyarınca başvurunun “kabul edilemez olduğuna” karar verilmektedir.

⁹² AYM, *Ahmet Yıldırım başvurusu*, B. No.2014/10354, 06.12.2017 para. 22-27.

⁹³ AYM, *Mehmet Şerif Bayındır başvurusu*, B. No. 2014/16664, 04.10.2017 para. 23-24.

⁹⁴ AYM, *S.Ö. başvurusu*, B. No. 2013/7087, 18.09.2014 para. 24-25.

⁹⁵ Şirin (n 72) 758.

⁹⁶ AYM, *Sabriye Okkır başvurusu*, B. No.2014/5029, 12.06.2018 para. 25-28.

Buna karşılık, bazen mağdurluk statüsü, başvurunun incelenmesi sırasında, ölüm dışındaki bir nedenle kaybedilebilir. Dolayısıyla, başvuru konusu ihlal ve sonuçları da ortadan kalkabilir. Bu halde AYM'nin, başvuru sırasında sona eren mağduriyet halinde, kişi bakımından yetkisizlik sonucu kabul edilemezlik kararı yerine düşme kararı verdiği görülmektedir⁹⁷.

Mağduriyet statüsünün kaybı, ihlali gerçekleştiren kamu gücünün, ihlali ve sonuçları sona erdirmesi halinde olabileceği gibi, ihlale konu normun iptali veya yürütmesinin durdurulması şeklinde olabilir. *Yaman Akdeniz ve Kerem Altıparmak* başvurusunda AYM, ihlal konusu normun iptali ve yürürlüğün durması sonucunda düşme kararı vermiştir⁹⁸.

Mağdurluk statüsünün kaybına yönelik AYM'nin farklı gerekçelerle düşme kararı verdiği görülmektedir. İçtüzük hükümleri dışında, AYM'nin iki kararında İçtüzükte açıkça ifade edilmemesine rağmen doğrudan mağdurluk statüsünün kaybedilmiş olması nedeniyle düşme kararı verdiği görülmektedir.

Ümüt Demir başvurusunda AYM, tarafların dostane çözüme varmalarıyla, düşme gerekçesini İçtüzük md. 80/1-c'ye dayandırmıştır⁹⁹. *Fethi Ahmet Özer* başvurusunda, ihlal konusu norm iptal edildiği için İçtüzük md. 80/1-ç'ye atıf yapılarak başvuru düşmüştür¹⁰⁰.

Özetle, başvuru sırasında başvuru sahibinin ölüm dışındaki bir nedenle mağdurluk statüsünü kaybetmesi halinde AYM, "kişi bakımından yetkisizlik" kararı yerine düşme kararı verebilmektedir. Mağdurluk statüsünün düşmesi, istisnai iki hariç olmak üzere İçtüzük hükümlerine dayanmaktadır.

⁹⁷ AYM, *Sabriye Okkır başvurusu*, B. No.2014/5029, 12.06.2018 para. 25-28.

⁹⁸ AYM, *Yaman Akdeniz ve Kerem Altıparmak*, B. No.2014/15571, 05.04.2018, 15-19.

⁹⁹ AYM, *Ümüt Demir başvurusu*, B. No.2012/1000, 18.09.2014 para. 21.

¹⁰⁰ AYM, *Fethi Ahmet Özer başvurusu*, B. No.2013/6179, 20.03.2014 para. 33. Öğretide bu kararın 31. paragrafındaki "mağdurluk statüsü bütün bir yargılama boyunca devam etmelidir" ifadesinin, soyut ve suistimale açık bir tespitte bulunduğu ve kararın, İçtüzük md. 80/1-c kapsamında anlaşılması halinde "mutlaka müdahalenin kalktığı tarihten önceki süreçteki ihlalin tazminat ve/veya başka yollarla giderilmiş olması gerektiği kaydı düşülmeliydi" şeklinde olması gerektiği belirtilerek eleştiride bulunduğu görülmektedir. Şirin (n 62) 254.

D. Başvurunun İncelenmesinin Sürdürülmesini Haklı Kılan Bir Neden Görülmemesi

1. Mahkeme Kararları

Bu madde, yukarıda belirtilen üç hal dışındaki durumları kapsar. AYM, bu gerekçeye dayanarak oldukça çeşitli kararlar vermiştir. Mahkeme, başvurunun başvuru bulunduktan sonra ölmesi (ve mirasçılarının takip etme iradesi veya takibe yönelik meşru menfaatlerinin olmayışı) ve bazı mağdurluk statüsünün kaybı hallerini de bu kapsamda görmektedir¹⁰¹.

Bu kararlardan bazıları yargılama usulüne, derece mahkemesindeki durumlara veya kanun yollarına ilişkin olabilir. Bireysel başvuru incelemesi sırasında Yargıtay tarafından verilen kanun yararına bozma kararı¹⁰², maddi hataya ilişkin yapılan düzeltme talebinin, başvuru incelenmesi sırasında Yargıtay tarafından kabul edilmesi,¹⁰³ derece mahkemesindeki davadan feragat edilmesi¹⁰⁴ ve başvurunun aleyhine olacak şekilde hükmedilen vekalet ücretinin tahsilinden vazgeçilmesi¹⁰⁵ gibi haller, örnek olarak verilebilir.

Kişi hakkına yönelik kısıtlamalar, başvuru sırasında ortadan kalkarsa incelenmenin sürdürülmesinde haklı bir neden görülmeyebilir. Yurt dışı çıkış yasağı kararı verilen başvurucu hakkında başvuru yapıldıktan sonra tedbirin kaldırılması¹⁰⁶ bu konuda örnek

¹⁰¹ Mağdurun ölümü hali, ayrı bir başlık altında inceleneceğinden burada sadece söylemekle yetinilmiştir. Mağdurluk statüsünün kaybı ise, yukarıda açıklanmıştır. Mağdurluk statüsünün kaybedilmesine dair karar için bkz. AYM, *Haydar Ali Bayram başvurusu*, B. No. 2014/4255, 22.11.2017 para. 32-37.

¹⁰² AYM, *Serkan Madsar başvurusu*, B. No. 2012/751, 16.10.2014 para. 21-22.

¹⁰³ AYM, *H.L. başvurusu*, B. No. 2013/66, 16.05.2013 para. 16-18.

¹⁰⁴ Bireysel başvuruda bulunulmasından sonra derece mahkemesinde tarafların aralarında anlaşığı ve davacının hukuk davasından feragat ettiği görüldüğünden, başvurunun incelenmesinin sürdürülmesini haklı kılan bir nedenin kalmaması uyarınca düşme kararı verilmiştir. *Yeliz Kasım başvurusu*, B. No. 2013/6771, 15.12.2015 para. 45.

¹⁰⁵ Kısmi kabulde sonuçlanan tazminat davasında hükmolunan aleyhteki vekalet ücretinin, kabulde sonuçlanan tutarla çok yakın bir meblağ olması nedeniyle adil yargılanma hakkının ihlaline konu olayda, vekalet ücreti tutarından davalı idarece vazgeçildiği görüldüğünden, başvuru hakkında düşme kararı verilmiştir. AYM, *Oktay Can başvurusu*, B. No. 2013/6379, 14.10.2015, para. 70-72.

¹⁰⁶ AYM, *Mehmet Haberal (2) başvurusu*, B. No. 2014/1050, 28.05.2014 para. 26.

olarak verilebilir. Malvarlığına yönelik alınan tedbirlerde de durum böyledir. İhtiyati tedbir kararının başvurudan sonra kaldırılması¹⁰⁷ veya ihtiyati haciz kararının bireysel başvuru yapıldıktan sonra kaldırılarak haczedilen paranın başvurucaya ödenmesi¹⁰⁸, düşme kararları açısından örnektir.

Başvurunun incelenmesinin sürdürülmesini haklı kılan bir neden olmaması sonucu verilen düşme kararları, aynı olaya ilişkin olarak yapılan başvurular hakkında da olabilir. Örneğin AYM, AİHM tarafından verilmiş bir karara karşı aynı olayın tekrar incelenmesini gerekli görmeyerek düşme kararı vermiştir¹⁰⁹. Daha önce AYM tarafından karara bağlanan bireysel başvurularda da başvurunun incelenmesinin sürdürülmesini haklı kılan bir neden olmadığı gerekçesiyle düşme kararı verildiği görülmüştür¹¹⁰.

2. Yargılama Giderleri

Daha önce belirtildiği üzere, yargılama giderleri kural olarak başvurucaya yükletilir. Ancak öğretilerde bu durum, başvurudan sonra başvurucaunun iradesi dışında bir gelişme yaşanması nedeniyle incelemeye devam edilemediği ve başvurucaudan kaynaklanmayan bir düşme nedenine dayanılarak başvurucau harcı ve yargılama giderlerinin başvurucauya bırakılması nedeniyle eleştirilmektedir. Bu eleştiriye göre, başvuru harcı ve yargılama giderlerinin başvurucau üzerinde bırakılması, AYM'yi yeni bir hak ihlalcisi haline getirmektedir¹¹¹.

¹⁰⁷ AYM, *Liora Razon başvurusu*, B. No. 2013/7172, 30.03.2016 para. 41-42.

¹⁰⁸ AYM, *ABC Çağdaş Dershanecilik Eğitim Turizm Ticaret Ltd. Şti. başvurusu*, B. No. 2014/4806, 16.06.2016 para. 31-35.

¹⁰⁹ AYM, *Şamil Camekan başvurusu*, B. No. 2014/928, 13.07.2016 para 50-53. AİHS'e taraf olan Türkiye, AİHS md. 46 uyarınca AİHM tarafından verilen kararlara uymakla yükümlüdür. Dolayısıyla, aynı somut olay üzerinden bağlayıcılığı bulunan bir karara karşı AYM'nin, ayrıca bir karar vermesine gerek yoktur.

¹¹⁰ AYM, *Sadık Koçak ve Diğerleri (2) başvurusu*, B. No. 2013/5880, 10.03.2016 para. 32-34. Öğretilerde, ilgili karar hakkında daha önce bir bireysel başvuru incelemesinin yapıldığı ve yeni başvuruda da önceki başvuruya ilişkin konunun incelemesine karşın "mükerrer başvuru nedeniyle başvurunun reddine" değil; "başvurunun düşmesine" karar verilmesi eleştirilmiştir. Muharrem İlhan Koç, 'Mükerrer Bireysel Başvuru' iç Muharrem İlhan Koç ve Recep Kaplan (edr), *T.C. Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru Kabul Edilebilirlik Kriterleri Rehberi* (Anayasa Mahkemesi Yayınları 2017) 29.

¹¹¹ Buna örnek olarak verilen bir düşme kararında (2014/1050 B. No'lu *Mehmet Haberal başvurusu*), başvurunun incelenmesini haklı kılan nedenlerin olduğunu ve başvurucaunun bir kusuru olmamasına rağmen başvuru harcının ve yargılama giderlerinin başvurucau üzerinde bırakılmasının, Anayasa md.

Gerçekten hem İtüzük md. 80/1-c hem de md. 80/1-ç uyarınca verilen bazı kararlarda kamu gücünün hak ihlali, dolaylı bir yoldan kabul edilerek söz konusu ihlalin veya sonuçlarının sona ermesi nedeniyle incelemeye devam olunmadığı ve düşme kararı verildiği görülmektedir. Oysa incelemeyi sürdüren haklı bir nedenin veya ilgili ihlalin ve sonuçlarının giderilmemiş olduğu durumda hak ihlali iddiası kabul edilebilir görülerek başvuru, başvurucunun lehine sonuçlanabilecekti.

Böylesi bir durumda yargılama giderlerini başvurucu üzerinde bırakmak, Anayasa md. 2’de ifade edilen hukuk devleti anlayışına, md. 35’te düzenlenen mülkiyet hakkına ve md. 36’da düzenlenen hak arama hürriyetine uygun düşmemektedir. Bu sorunun, AYM tarafından bir içtihat birliği oluşturularak yargılama giderlerinin kamu üzerinde bırakılması şeklinde çözülmesi veya Kanunda açıkça düzenlenmesi, hukuk devleti anlayışıyla uyumlu olacaktır¹¹².

III. Başvurucunun (Mağdurun) Başvuruda Bulunduktan Sonra Ölümü Nedeniyle Başvuru Hakkında Düşme Kararı Verilmesi

A. Genel Olarak

Makalenin son konusu, mağdurun ölümüdür. Burada düşme kararlarına ilişkin ayrıksı durumlar, öz bir şekilde açıklanarak düşme kararları çerçevesindeki farklılıklar ve Mahkemenin tutumu ortaya konmaya çalışılacaktır.

Bireysel başvuruda mağdurun ölümü konusu, temel olarak dört başlıkta toplanabilir:

- Başvuruda bulunmadan önce başvurucunun ölmesi;
- Ölümle birlikte kişinin mağdur olması;

35’te düzenlenen “mülkiyet hakkına” yönelik bir ihlal olduğunu ifade edilmiştir. Görüşü destek olarak aktarılan bir başka bireysel başvuru kararında (2013/3063 B. No.’lu *Murat Daş başvurusu* 50-53.paragraflar) AYM’nin, başvurucunun kusuru olmadan davanın konusuz kalması sonucunda yargılama giderlerinin başvurucuya yükletilmesine karar veren idare mahkemesini haksız bulduğunu ve yargılama giderlerinin başvurucuya yükletilemeyeceğini ifade ettiğini belirterek iki bireysel başvuru kararı arasındaki çelişki belirtilmiştir. Şirin (n 62) 252.

¹¹² Bağcı (n 33) 69.

- Kişinin öldükten sonra mağdur olması;
- Başvurucunun başvuruda bulunduktan sonra ölmesi.

Makalenin uzatılmaması ve başkaca konulara girilmemesi adına bu bölümde yalnızca başvurucunun başvuruda bulunduktan sonra ölmesiyle verilen düşme kararlarından bahsedilecektir.

Kişilik, tam ve sağ doğumla başlar; ölümle sona erer (TMK md. 28). Kişi, fiili ehliyetine bağlı taraf ehliyetini, ölümle kaybeder; vekilin davayı takip etme hakkı da kendiliğinden düşer¹¹³. Ancak, bazı hallerde ölenin yakınlarına davayı takip hakkı tanınmıştır.

Bilindiği gibi bireysel başvuru yolu, kişiye sıkı sıkıya bağlı bir haktır; başvuru dışındaki bir kimsenin başvuruda bulunması halinde kişi bakımından yetkisizlik nedeniyle başvuru reddedilir¹¹⁴. Başvurucunun başvuruda bulunmasından sonra ölmesinde ise, biraz daha bir farklı değerlendirmede bulunulmalıdır.

AİHM'e göre başvurucunun, başvuruda bulunmadan önce ölmesi ya da başvuranın hayatta olması halinde bir başkasının (herhangi bir temsil ilişkisi olmadan) başvuru yapması kural olarak mümkün değildir¹¹⁵. Dolayısıyla Mahkemenin kayıttan düşürme kararı vermesi, ancak *başvurucunun başvuruda bulunduktan sonra* ölmesi halinde mümkündür.

Başvurucunun başvuruda bulunduktan sonra ölmesi halinde AİHM, vereceği karar yönünden ikili bir ayrıma gitmiştir. Buna göre, asıl başvurucunun ölmeden önce yaptığı

¹¹³ TBK md. 43 uyarınca, hukuki işlemde doğan temsil yetkisi, temsil olunanın ya da temsilcinin ölmesi halinde sona erer; vekilin veya vekalet verenin ölümü, sözleşmeyi kendiliğinden sona erdirir (md. 513/1).

¹¹⁴ Bu konuda AİHM ve AYM benzer yaklaşım sergilemektedir. Kişinin başvuruda bulunmadan önce ölmesi halinde, ölen kişi adına bir başkası tarafından başvuru yapılmasının mümkün olmadığına dair bkz. *Dvořáček and Dvořáčková v. Slovakia* B. No: 30754/04 (ECHR 28.07.2009) para 41; AYM, *Abdurrehman Uray başvurusu*, B. No.2013/6140, 05.11.2014 para. 29-32. Yaşam hakkının ihlali durumlarında dahi durum böyledir; ölen kişilerin yakınları, sadece kendi adlarına başvuruda bulunabilir. Şirin (n 32) 32.

¹¹⁵ Böyle bir başvuru, kişi bakımından yetkisizlik nedeniyle kabul edilemez. Bu kuralın istisnası, dolaylı mağdurluktur. Özellikle ağır ihlaller bakımından AİHM, bazı hallerde “dolaylı mağdur” sıfatının yanı sıra başvurucuların “doğrudan mağdur” sıfatına sahip olabileceklerini ifade etmiştir. *Selami and others v. The Former Yugoslav Republic of Macedonia* B. No: 78241/13 (ECHR 01.03.2018) para. 54-58.

bir başvuruda, yargılamaları takip etme iradesi ortaya koyan *mirasçılarının veya aile fertlerinin yeterli ve meşru menfaatlerinin* olması halinde başvuruya devam edilir¹¹⁶. Buna karşılık, başvuruyu devam ettirmek isteyen kimsenin bulunmaması veya takip iradesinde bulunan kimselerin yeterli ve meşru menfaatlerinin olmaması başvuruyu kayıttan düşürür¹¹⁷. AİHM, başvurucunun ölmesi ve davanın takibine yönelik yeterli ve meşru menfaatinin kimsede olmamasına rağmen, insan haklarına saygı gereğince başvuruyu incelemeye devam edebilir¹¹⁸.

Alman hukukunda da bir düzenleme bulunmamasına karşın, Alman Anayasa Mahkemesi içtihatlarına bakıldığında, ölen kişinin hukuki halefleri veya başvurucudan gelir sağlayanların, geçen miras haklarına yönelik tasarruf imkânlarının tam olarak kullanılmaması ve ileride potansiyel mağdur olma olasılıkları dikkate alınarak başvuruyu devam etme hakkının tanındığı görülmektedir¹¹⁹.

Konunun çözümlenmesi adına, (6216 s. Kanun md. 49/7 atfıyla) ilgili diğer mevzuatlara ve AYM'nin vermiş olduğu kararlara da bakılmalıdır. Hukukumuzda çeşitli olaylarda tarafın ölmesi sonucunda verilecek kararlar düzenlenmiştir. Bu kararlardan bazıları şunlardır:

- TCK md. 64 uyarınca sanığın ölümü halinde, “*kamu davasının düşürülmesi*”;

¹¹⁶ AİHM, yargılamaları takip edebilecek kişileri ölenin mirasçıları veya aile fertleri olarak tanımlamıştır. Ancak ölen başvurucunun yakınlığının geniş tutulduğu görülmektedir. *Delecolle v. Fransa* kararında AİHM, evli olmayan veya fiili partner olan kimselerin başvuruya devam edebileceklerini ifade etmiştir. *Delecolle v. Fransa*, B. No: 37464/13 (ECHR 25.10.2018) para. 39-44.

¹¹⁷ *Leger v. Fransa*, B. No: 19324/02 (ECHR 30.03.2009) para. 50.

¹¹⁸ Ağır hasta olan başvurucunun, sınır dışı edilme işlemine yönelik başvuruda bulunduğu olayda AİHM, başvurucunun başvurudan sonra ölmesinin doğrudan başvuruyu sonlandırmayacağını, başvurunun etkisinin başvuru sahibinin özel durumunun ötesine geçtiğini, Sözleşme ve protokolleriyle güvence altına alınan bir hakkın yorumlanmasını gerektiren ciddi bir konu olduğunu belirterek başvuruyu incelemeye devam etmiştir. *Paposhvili v. Belgium*, B. No: 41738/10 (ECHR 13.12.2016) para. 129-133.

¹¹⁹ Alman hukukundaki ve karşılaştırmalı hukuktaki düzenlemelerin detayları için bkz. Şirin (n 72) 210-217.

- HMK md. 55 uyarınca taraflardan birinin ölmesi halinde mirasçılar, mirası kabul veya reddetmemişse Kanunla belirlen süre geçinceye kadar davanın ertelenmesi¹²⁰;

- İYUK md. 26 uyarınca yalnız öleni ilgilendiren davalarda davacının ölmesi halinde, davanın konusuz kalması nedeniyle iptaline (md. 26/2), yalnız öleni ilgilendirmeyen davalarda ise, “*davayı takip hakkı kendisine geçenin*” başvuruda bulunmasına veya “*gerçek kişinin ölümü halinde idarenin mirasçılar aleyhine takibi yenilemesine*” kadar “*dosyanın işlemde kaldırılmasına karar verilmesi*”¹²¹.

Görüldüğü üzere ilgili kanunlarda bazı hallerde dava, tarafın ölmesiyle sona ermektedir. Buna karşılık bazen dava, mirasçılar tarafından devam olunabilir. Bu devam, ancak “hukuki yararın” mevcut olduğu durumlarda mümkündür. AYM, benzer bir yaklaşım sergileyerek mirasçıların bireysel başvuruya devam edebilmelerinin koşulunu, AİHM kararlarında belirtilen “meşru menfaat” kavramıyla uyumlu olacak şekilde yorumlamaktadır. Dolayısıyla yapılan bireysel başvuru sonrası mağdurun ölümü halinde, mirasçıların hukuki yararın olduğu başvuruların incelenmesine devam edilir; aksi halde, başvuru hakkında düşme kararı verilir.

Söz konusu hukuki yararın tespit edilebilmesi için, diğer kanunlardaki sisteme benzer bir yaklaşım geliştirildiği görüldüğünden bireysel başvuru konusu hak, iki başlık altında toplanabilir. Bu haklar, kişilik ve malvarlığı haklarıdır. Kişilik haklarına ilişkin temel kural “kişi bakımından yetkisizlik” olmasına karşın, bazı istisnai durumlarda Mahkeme, davanın incelemesini devam ettirebilir. Malvarlığı haklarına yönelik olarak mirasçıların başvuruyu takip edebilmelerine dair Mahkemenin getirmiş bazı olduğu kriterler mevcuttur. Aşağıdaki kısımda bu durumlar öz bir şekilde aktarılmaya çalışılacaktır.

¹²⁰ Yalnız öleni ilgilendiren davalar, konusuz kalır. Mirasın malvarlığını ilgilendiren davalar yönünden ise, TMK md. 606’deki süre (miras ret süresi olan üç ay) geçinceye kadar davanın ertelenir; sürenin sonunda miras kabul edenlerle davaya devam olunur. Kuru (n 49) 105-107.

¹²¹ Süre yönünden sadece, dört ay içinde yenilenme talebinde bulunulmazsa yürütmenin durdurulması kararının kendiliğinden hükümsüz kaldığı (md. 26/1) belirtilmiştir. Uygulamada, tarafın ölmesiyle dosyaya karar numarası verilerek işlemde kaldırılması söz konusudur. Akyılmaz, Sezginer ve Kaya (n 51) 581.

B. Kişilik Hakları Yönünden

Kişilik haklarına yönelik başvurularda AYM, kural olarak başvurucunun ölmesi nedeniyle mirasçılardan doğrudan veya dolaylı olarak başvuruyu devam ettirmelerinde hukuki bir yarar olmadığı gerekçesiyle düşme kararı vermektedir¹²². AYM, kişi hürriyetinin ihlaline dair bir başvuruda başvurucunun ölmesiyle başvurudan istenilen fayda alınmayacağını ifade ederek davanın düşmesine karar vermiştir¹²³.

Bu konuda AYM, oldukça nettir. Öyle ki, işkence ve kötü muamele yasağına ilişkin bir başvuruda dahi, başvurucunun ölmesi nedeniyle başvurunun incelenmesinin sürdürülmesini haklı kılan bir nedenin kalmadığı gerekçesiyle düşme kararı verilmiştir¹²⁴. Oysa bu türden bir olayda insan haklarının önemi de dikkate alınarak en azından İçtüzük md. 80/2 uyarınca başvurunun incelenmesine devam olunabilirdi. Dolayısıyla mağdurun ölümü, doğrudan başvurunun düşmesi anlamına gelmemelidir.

Bazı hallerde yaşam hakkı ihlallerine yönelik başvurular, mirasçılar tarafından yapılabilir ve AYM onları mağdur olarak nitelendirebilir. Anayasa md. 17'de korunan yaşam hakkına yönelik ihlallerde, gerçek mağdurun hayatını kaybetmesi veya fiili ehliyetini yitirmesi durumunda başvurunun dolaylı mağdurlarca (ihlale uğrayan mağdur yakınları veya mağdurla özel bağı kabul edilen kişilerce) yapılabileceği ifade edilmiştir.

Konuya ilişkin belirli açıklamalarda bulunan AYM, konuyu AİHM ekseninde inceleyip menfaat kriteriyle değerlendirerek mağdurun yakınlarının maddi veya ahlaki bir menfaatte bulunmasını şart görmektedir. Dolayısıyla, sadece ahlaki veya maddi bir menfaati bulunan kimselerin mağdur olarak kabul edilebilmesi mümkündür¹²⁵. Bu kriterlerde AYM yakın akraba veya eş ifadesine yer verirken AİHM, yukarıda açıklandığı üzere daha geniş bir yorumda bulunarak fiili yakınlık durumunun da dikkate alınabileceğini ifade etmiştir. Burada dikkat edilmelidir ki başvuruda bulunan kişi yine

¹²² AYM, *Mehmet Bolat ve diğerleri başvurusu*, B. No. 2013/5974, 10.03.2016 para. 47-51.

¹²³ AYM, *Mehmet Avcı başvurusu*, B. No: 2013/805, 21.01.2015 para. 22-23.

¹²⁴ AYM, *Engin Gök ve diğerleri başvurusu*, B. No.2013/3955, 14.04.2016 para. 55-58.

¹²⁵ AYM, *Selman Kapan ve diğerleri başvurusu*, B. No. 2013/7302, 20.04.2016 para. 37.

kendisi adına bir başvuruda bulunmaktadır; ancak ihlal konusu hak, mirasçısı olduğu kişinin hakkıdır.

C. Malvarlığı Hakları Yönünden

Malvarlığına ilişkin haklarda ise, mirasçılardan başvuruyu devam ettirme haklarının kabulü gerekir. Nitekim AYM de aynı yaklaşımdadır. Ancak AYM, mirasçılardan başvuruyu devam ettirmelerini bazı koşullara bağlamıştır.

Bu şartlar, *Asya Oktay ve diğerleri* başvurusunda belirlenmiş ve sonraki kararlara yönelik ilkeleri oluşturmuştur. Başvuruda AYM, mirasçılardan başvuruya devam etme haklarının olduğunu kabul etmiştir. Buna dayanak olarak HMK md. 55 gösterilmiş ve kanunla belirlenen süreler geçinceye kadar takip talebinde bulunulması gerektiği aktarılmıştır¹²⁶.

Temel ilkelerin tespiti yapılan bu karardan sonra, mirasçılardan başvuruyu sürdürme iradelerindeki süreye dair Mahkeme, “*makul süre*” içinde iradenin sunumu yeterli görmesine karşın, makul sürenin ne olabileceğine dair bir açıklamada bulunmamıştır. Makul süre konusunda Mahkeme, başlarda farklı değerlendirmelerde bulunmaktaydı¹²⁷.

AYM, bu tartışmaları gidermek adına süre yönünden TMK md. 606’da ifade edilen üç aylık ret (mirasın reddedilebilme) süresini ve 6216 s. Kanun md. 47/5’te düzenlenen 30 günlük (başvuru yollarının tüketilmesinden itibaren 30 gün içinde bireysel başvuruda bulunma süresi) süreyi değerlendirmiş ve hukuki belirlilik oluşması adına başvuru ölümlerinden itibaren en geç 4 ay içinde mirasçılardan başvuruyu devam ettirme iradesini aramıştır¹²⁸.

¹²⁶ Bu başvuruda AYM, mülkiyet ve adil yargılanma hakkıyla ilgili davalarda ölen başvuru mirasçılardan davayı devam etme iradelerini sunmaları halinde başvuru incelenmesinin sürebileceğini ifade etmiştir. AYM, *Asya Oktay ve diğerleri başvurusu*, B. No. 2014/3549, 22.03.2017 para. 19-22. İrade bildirme yükümlülüğü konusunda AYM, davayı vasi sıfatıyla açan babanın dahi başvuruyu devam ettirmeye yönelik iradesini aramaktadır. AYM *Atilla Bozkurt başvurusu*, B. No. 2014/5841, 05.04.2018 para. 15.

¹²⁷ AYM, “makul süreyi” somutlaştırmadığını belirterek geçmiş kararlarda başvuru ölümlerinden iki veya üç ay sonraki talepleri, geçerli kabul etmiştir. AYM, *T.G. başvurusu*, B. No.2017/21163, 09.01.2019 para. 18-19.

¹²⁸ AYM, *T.G. başvurusu*, B. No.2017/21163, 09.01.2019 para. 19-20.

Böylelikle tartışma, içtihat yoluyla sonlandırılmıştır. Verilen bu kararın, hukuki belirlilik konusuna hizmet ettiği görülse de böyle bir düzenlemenin 6216 s. Kanunda ya da en azından İçtüzük' te ifade edilmesi daha isabetli olur. Zira, hukuk kuralları dikkate alınarak ihdas edilmiş belirli bir normun varlığı, hukuk devleti açısından daha uygun olacaktır.

Görüldüğü üzere, mirasçılar medeni yargılamada olduğu gibi, başvuruyu takip edebilirler. Buna karşılık, medeni yargılama usulünde olduğu gibi mirasçılara tebligat yapılması, Mahkemece kabul edilmemektedir. AYM, asli görevinin Anayasa'yı yorumlamak ve Anayasa'da yer alan temel hak ve özgürlüklerin kapsam ve sınırlarını belirlemek olduğunu; mirasçı tespiti ve tebligat işlemlerinin amacının dışında olduğunu ifade ederek mirasçıların başvuruyu devam ettirme iradelerini kendilerinin sunmasını aramıştır¹²⁹.

SONUÇ

Bireysel başvuru, bireyin kamu gücü tarafından hak ihlaline uğradığı iddiasıyla AİHM'e veya AYM'ye başvurduğu bir yoldur. Başvuru sonucunda verilebilen kararlardan bir tanesi de başvurunun düşmesidir.

AİHM, AİHS düzenlemesi ve Mahkeme İçtüzük hükümleri uyarınca “kayıttan düşürme” kararları verebilir. Başvuru konusu olayda çeşitli gerekçelere dayandırarak düşme kararı veren AİHM, aynı zamanda objektif kriteri esasında, insan hakları ekseninde konuyu inceleyerek insan haklarının korunmasına yönelik işlevi daha etkin bir şekilde uygulamakta ve yargıçlara ilkelerin yorum ve uygulanmasına dair öğretici bir tutum kazandırmaktadır.

Düşme kararı, 6216 s. Kanunda sadece feragat hali olarak düzenlenmiştir. Buna karşılık, İçtüzük md. 80'de sayılan hallerin varlığı halinde de düşme kararı verilebileceği belirtilmiştir. Burada, normlar hiyerarşisine yönelik tartışmaların da giderilmesi adına, kanuni bir düzenleme yapılarak normatif üstünlüğün sağlanması ve hukuki norm

¹²⁹ AYM, *Asya Oktay ve diğ.leri başvurusu*, B. No. 2014/3549, 22.03.2017 para. 19.

inşasının yasa koyucu tarafından oluşturulmasının hukuk devleti perspektifi açısından daha uygun olabileceği söylenebilir. Ayrıca, 6216 s. Kanundaki düşme kararı “verilir” ifadesinin de değiştirilerek “verilebilir” şeklinde düzeltilmesi, genel sistematikte (İçtüzük md. 80/2’ de dikkate alındığında) ve insan haklarına saygılı devlet anlayışıyla daha uyumlu olacaktır.

İç hukuktaki düşme kararları, yalnızca anayasa yargısına özgü değildir. Bu nedenle anayasa yargılamalarında boşluk hükümler, ilgili hükümlerin kıyasen uygulanması yoluyla doldurulmaktadır. Buna karşılık, bazı hükümlerin (AİHS md. 37/2’deki yeniden kayda alma hükmü gibi), iç hukuka kodifiye edilmesi, hukuk devleti anlayışı açısından isabetli olacaktır.

İç hukukumuzda düşme kararları çeşitli nedenlere dayanılarak verilmektedir. Bunlardan bir kısmı başvuru takip iradesine yönelikken, bazıları, takip iradesinin dışındaki nedenlere dayanmaktadır. Bazı hallerde ise, başvuru takip iradesini bıraktığı düşüncesi, hatalı bir algılama olabilir. Bu nedenle bireyin düşme kararına karşı yeniden başvuru talebinde bulunmak yerine AİHS md. 37/2’deki gibi bir hakka sahip olabilmesi için normatif bir düzenlemenin yapılması, anayasal haklarının korunumu açısından daha uygun olabilecektir.

Bazı hallerde mağdurluk statüsünün kaybı, düşme kararına konu edilmektedir. Bu hal, başvuruda bulunduktan sonra başvuru iradesi dışında gerçekleşen bir nedenle başvuruya yönelik takip ehliyetinin sona ermesi olarak nitelendirilebilir. AYM, bu konuda farklı hükümlere dayanarak düşme kararı verebilmektedir. Konu özelinde bir içtihat birliği oluşması, düzenlemenin yorumlanması adına daha uygun olacaktır.

Mevzuatta düzenlenmemesine karşın, başvuru başvuru sonrası ölmesi halinde düşme kararı verileceği kabul edilmektedir. Bu konuda ikili bir ayrıma gidilerek yalnız öleni ilgilendirmeyen başvurular hakkında belirli şartların bulunması gerekmektedir. Bu kapsamda mirasçıların davayı takip edebilmeleri, içtihatlar yoluyla bazı kriterlere bağlanmıştır. Her ne kadar Mahkeme tarafından bazı tartışmalar içtihat yoluyla giderilmiş olsa da bu kriterlerin kodifiye edilmesi, hukuk devleti mantığı açısından daha isabetli olacaktır.

Düşme kararıyla başvuruya ilişkin yargılama giderleri, kural olarak başvuru üzerine bırakılır. Başvurucunun iradesi dışında gelişen durumlar sonucunda verilen düşme kararlarında başvuru harcı ve yargılama giderlerine hükmedilmesi, hatalı bir yaklaşımdır. Zira, aynı zamanda ihlalin de kabulü anlamına gelebilecek bazı kararlarda başvuru harcının başvuru üzerinde bırakılması, Anayasada korunan haklara yönelik başkaca bir ihlali doğurabileceğinden, ilgili hallerde başvuruya dair yargılama giderlerinin hazinede bırakılması, sosyal hukuk devleti anlayışına uygun olacaktır.

KAYNAKÇA

- Akyılmaz B, M Sezginer ve C Kaya, *Türk İdari Yargılama Hukuku* (3. Baskı, Savaş Yayınevi 2019).
- Altunç MS, 'Yargılamanın Yenilenmesi Muhakemesinin Bireysel Başvuru Bakımından Ortaya Çıkardığı Hukuki Meseleler' (2017) (30) Türkiye Adalet Akademisi Dergisi 199-220.
- Arslan R, E Yılmaz, S Taşpınar Ayvaz ve E Hanağası, *Medeni Usul Hukuku* (5. Baskı, Yetkin Yayınları 2019).
- Aslan V, 'Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Dostane Çözüm Yolu' (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi 2013).
- Aydın ÖD, 'Türk Anayasa Yargısında Yeni Bir Mekanizma: Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru' (2011) 15(4) Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 121-170.
- Bağcı S, 'Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Bireysel Başvuru Kurumunun İncelenmesi' (Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi 2017).
- Çelik Y, 'Türk Hukukunda Bireysel Başvuru ve Anayasa Mahkemesi Uygulaması' (Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Üniversitesi 2015).
- Dae KJ, 'Anayasa Şikâyeti Sistemi: Kore Deneyimi' (2009) 25(1) Anayasa Yargısı Dergisi 145-153.
- Doğanoğlu AE, 'Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Bireysel Başvuru Hakkının Kötüye Kullanılması Yasağı' (2018) 67(3) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 535-575.

- Doğru O, *Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Rehberi* (1. Baskı, Legal Yayınları 2012).
- Efe M, *Anayasa Mahkemesi Uygulamaları Kapsamında Bireysel Başvuruda Kabul Edilebilirlik Şartları* (1. Baskı, Seçkin Yayıncılık 2016).
- Ergül E, *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Uygulaması*, (2. Baskı, Yargı Yayınevi 2004).
- Erol G, 'Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuruda "Tedbir"' (2017) (130) Türkiye Barolar Birliği Dergisi 55-88.
- Gölcüklü F ve AŞ Gözübüyük, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması* (1. Baskı, Turhan Kitabevi 1994).
- Gözler K, *Türk Anayasa Hukuku Dersleri* (Düzeltilmiş ve Güncelleştirilmiş 21. Baskı, Ekin Basın Yayın Dağıtım 2017).
- Göztepe E, *Anayasa Şikâyeti* (1. Baskı, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları 1998).
- Hamdemir B, *Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru* (2. Baskı, Seçkin Yayıncılık 2018).
- Kaplan R, 'Bireysel Başvuruda Düşme Kararı' iç Muharrem İlhan Koç ve Recep Kaplan (edr), *T.C. Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru Kabul Edilebilirlik Kriterleri Rehberi* (Anayasa Mahkemesi Yayınları 2017) 53-64.
- Koca M ve İ Üzülmüş, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler* (12. Baskı, Seçkin Yayınları 2019)
- Koç Mİ, 'Mükerrer Bireysel Başvuru' iç Muharrem İlhan Koç ve Recep Kaplan (edr), *T.C. Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru Kabul Edilebilirlik Kriterleri Rehberi* (Anayasa Mahkemesi Yayınları 2017) 27-32.
- Korkmaz R, 'Medenî Usûl Hukuku Açısından Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru' (Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi 2013).
- KURU B, *İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Medenî Usul Hukuku Ders Kitabı* (3. Baskı, Yetkin Yayınları 2019).
- Mellinghorf R, 'Federal Almanya Cumhuriyeti'nde Anayasa Şikâyeti' (2009) 25 (1) Anayasa Yargısı Dergisi 31-44.

Özbek VÖ, K Doğan ve P Bacaksız, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (13. Baskı, Seçkin Yayınları, 2020).

Özgenç İ, *Türk Ceza Hukuku* (14. Baskı, Seçkin Yayınları 2018).

Pekcanitez H, O Atalay ve M Özekes, *Medenî Usûl Hukuku*, (14. Baskı, Yetkin Yayınları 2013).

Polat Goral B, 'Bireysel Başvuru Hakkının Kötüye Kullanılması Yasağı' (2022) 28 (1) Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi 256-302.

Regenhardt B, 'Federal Almanya'da Bireysel Başvurunun Anlamı ve İşlevi İlk Bölüm' İbrahim Aşık (çev) (2017) 23(3) Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi (Prof. Dr. Bülent Tahiroğlu'na Armağan) 521-532.

Regenhardt B, 'Federal Almanya'da Bireysel Başvurunun Anlamı ve İşlevi İkinci Bölüm' Hamide Özkan Özkaya Ferendeci (çev) (2017) 23(3) Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi (Prof. Dr. Bülent Tahiroğlu'na Armağan) 533-546.

Şirin T, 'Türkiye'de Anayasa Şikâyeti (İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi ve Almanya Uygulaması ile Mukayeseli Bir İnceleme)' (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi 2013).

Şirin T, *Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Bireysel Başvuru Hakkı* (1. Baskı, On İki Levha Yayınları 2015).

Şirin T, *Bireysel Başvuru Usul Hukuku, Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru (Anayasa Şikâyeti) El Kitapları Serisi-7* (1. Baskı, Avrupa Konseyi Program Ofisi 2018).

Web Kaynakları:

'European Commission for Democracy Through Law (Venice Commission) Study on Individual Access to Constitutional Justice Adopted by The Venice Commission at Its 85th Plenary Session (Venice, 17-18 December 2010)' <[https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdfid=cdlad\(2010\)039rev-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdfid=cdlad(2010)039rev-e)> erişim tarihi 13.09.2023.

'Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası' <<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/Ara?Sonuc%5B%5D=5&KararBulteni=1>> erişim tarihi 13.09.2023.

'Türk Dil Kurumu Sözlüğü' <<https://sozluk.gov.tr/>> erişim tarihi 13.09.2023.